

Grønlands Selvstyre

Ældre i fremtidens Grønland

Naalakkersuisuts ældrestrategi 2012 - 2015

Departementet for Familie, Kultur, Kirke og Ligestilling

September 2012

Forord

Det fremgår af Grønlands statistiks befolkningsfremskrivninger, at samfundet i dag står overfor en stigning i andelen af ældre. Det er ældre, som har bidraget til vort lands velfærd og som skal sikres en økonomisk tryk alderdom med den omsorg og velfærdsydelse, de har behov for. På baggrund af denne stigning i andelen af ældre, som ikke modsvarer af en stigning i andelen af erhvervsaktive, indebærer det økonomiske udfordringer fortsat at bevare de velfærdsydelser på ældreområdet, som er ønskeligt.

Naalakkersuisut har med denne ældrestrategi taget disse udfordringer op og sat nogle pejlemærker for den videre udvikling til fordel for de ældre i vort samfund. Naalakkersuisuts vision er, at ældre gennem selvbestemmelse og medansvar har et liv med kvalitet, og at samfundet tilbyder den omsorg der er nødvendigt for at leve et værdigt liv som ældre.

Naalakkersuisut ønsker at møde fremtidens udfordringer med åbenhed overfor borgerne og ønsker at udforme en ældrestrategi, der i så høj grad som muligt, stemmer overens med borgernes tanker om det gode liv. Naalakkersuisut har valgt at få foretaget en undersøgelse for at afdække borgernes ønsker og behov. Resultaterne fra undersøgelsen indgår i strategien.

Et af hovedelementerne er, at en større del af befolkningen tager et personligt ansvar og selv bidrager til deres pensioner. Naalakkersuisut anbefaler derfor iværksættelse af tiltag, der skaber incitament for senere tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet og eventuelt etablering af obligatoriske pensionsopsparinger.

Strategien identificerer også forhold som skal afklares yderligere i et samarbejde mellem sundhedsvæsenet og kommunerne, eksempelvis indenfor ældreomsorg og boligområdet.

Naalakkersuisut ønsker, at der skal tages vare på de ældres visdom og udvises respekt for de ældres værdier og normer, når der fremover sker videre planlægning. De traditionelle familieværdier, som kendetegner den grønlandske kultur, skal bevares, så der fortsat sikres et tæt familiesammenhold. Ældre er ressourcepersoner i forhold til bevarelsen af de traditionelle værdier, sproget og som bindeleddet mellem fortid, nutid og fremtid.

Jeg håber at ældrestrategien kan være et redskab til udvikling, koordinering og som rettesnor for en ønsket udvikling til fordel for de ældre. Desuden håber jeg, at strategien vil skabe en kvalificeret dialog mellem alle relevante parter om, hvordan vi bedst sikrer et aktivt og værdigt liv for ældre i vort samfund.

Mimi Karlsen

Naalakkersuisoq for Familie, Kultur, Kirke og Ligestilling

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	4
1.1 Langsigtet velfærd og velstand.....	4
1.2 Livskvalitet for ældre	4
1.3 Kulturens betydning	4
2. Ældrestrategiens vision	6
3. Ældre sikres livskvalitet	7
3.1 Livskvalitet	7
3.2 Status og udfordringer.....	7
3.2.1 Tilfredshed med sin økonomiske situation og med livet.....	8
3.3 Målsætninger for at skabe livskvalitet for ældre	9
3.3.1 Indflydelse på eget liv	9
3.3.2 Samfundet skal gøre brug af de ældres ressourcer.....	10
3.3.3 Uddannelse for alle.....	10
3.4 Delstrategier der skal fremme ældres livskvalitet.....	10
3.5 Konklusion	10
4. Personligt ansvar og eget bidrag til pensionen	12
4.1 Pension og forsørgelse	12
4.2 Status og udfordringer.....	13
4.3 Målsætninger for at øge personligt ansvar og større pensionsindbetalinger.....	16
4.3.1 Større pensionsopsparing.....	16
4.3.2 Incitamentet til senere tilbagetrækningsalder	18
4.3.3 Hæve pensionsalderen	19
4.4 Delstrategier for at fremme personligt ansvar og eget bidrag til pension.....	20
4.5 Konklusion	20
5. Ældre forbliver selvhjulpne så længe som muligt	21
5.1 Aktive ældre med ansvar for eget liv og selvbestemmelse.....	21
5.2 Status og udfordringer.....	21
5.3 Mål og delstrategier i forhold til at forblive selvhjulpne så længe som mulig.....	23
5.5 Konklusion	24
6. Tilstrækkeligt med ældreboliger.....	25
6.1 Ældreboliger der er tilpasset de ældres behov	25

6.2 Status og udfordring	25
6.2.1 Byrdefordelingen mellem Selvstyre og kommunerne.....	25
6.3 Målsætning der sikrer, at der er tilstrækkeligt med ældreboliger	27
6.3.1 Tilstrækkeligt med ældreinstitutioner til de der ikke kan bo i eget hjem	28
6.3.2 Mulighed for ældre at bo i alternative pleje- og boformer	28
6.4 Strategier der er med til at sikre, at der er tilstrækkeligt med ældreboliger	28
6.5 Konklusion	28
7. Ældre med demens sikres tidlig og relevant støtte.....	30
7.1 Flere og flere får demens	30
7.2 Status og udfordringer.....	30
7.3 Målsætninger for ældre med demens.....	31
7.3.1 Ældre med demens, der ikke længere kan bo i eget hjem, sikres ophold i et egnet botilbud.....	31
7.3.2 Lovgivning om magtanvendelse	31
7.3.3 Der samarbejdes mellem berørte myndighedsområder	31
7.4 Delstrategier for at ældre med demens sikres tidlig og relevant støtte	31
7.5 Konklusion	32
8. Konklusion	33
BILAG 1.....	34
BILAG 2.....	48

1. Indledning

1.1 Langsigtet velfærd og velstand

Skatte- og velfærdscommissionen tog i sin betænkning fat på ældreområdet og de udfordringer velfærdssamfundet vil stå overfor i fremtiden. Skatte- og velfærdscommissionens konklusioner lægger op til omfattende reformer af ældreområdet, som har indgået i forarbejderne til den af Naalakkersuisut udarbejdede plan fra september 2012: "Vores fremtid – dit og mit ansvar. På vej mod 2025". Denne plan indeholder blandt andet forslag til konkrete mål og initiativer på ældreområdet. Planen tager afsæt i, at den nuværende ældrepolitik på flere væsentlige områder er uholdbar, da den blandt andet ikke tager højde for, at der er flere ældre, der skal forsørges og have adgang til ældrepleje og sundhedsydelser. I 2025 vil andelen af ældre over 64 år være steget med 42 procent, viser Grønlands Statistiks befolkningsfremskrivning. Velfærdssamfundet står derfor overfor væsentlige økonomiske udfordringer. Samtidig vil det være nødvendigt også i fremtiden at tilbyde de ældre nye og forbedrede velfærdstilbud. Det vil også kunne forventes, at nye behandlingsformer indenfor sundhedssektoren vil medføre forøgede udgifter.

Samtidig med de økonomiske udfordringer for det offentlige tilbud til de ældre medborgere er det klart, at der stadig er et ønske om at levere kvalitetsomsorg, således at der sikres livskvalitet og en værdig afslutning på livet for alle borgere. Det stiller store krav til effektivitet, kreativitet osv. for at kunne leve op til at sikre livskvalitet for alle samtidig med de økonomiske udfordringer samfundet står overfor.

1.2 Livskvalitet for ældre

Hvad der er livskvalitet for én borger behøver ikke at være det for en anden. Det er nemlig individuelt, hvad der for den enkelte er "det gode liv".

Naalakkersuisut har ansvaret for at sætte rammerne for de velfærdsydelser, der skal være her i landet. Med respekt for borgeren og dennes med- og selvbestemmelsesret ønsker Naalakkersuisut, at der er fleksible ydelser og tilbud til ældre. Afhængigheden af hjælp bør være mindst mulig.

Der kan være en række forventninger til det gode ældreliv, som ikke er kendte for Naalakkersuisut og som ikke kan udledes af skatte- og velfærdscommissionens betænkning. Naalakkersuisut ønsker at møde fremtidens udfordringer med åbenhed og ønsker at udforme en ældrestrategi, hvor afsættet er borgernes ønsker og behov. Naalakkersuisut har derfor valgt at få udarbejdet en undersøgelse i form af et spørgeskema, som er udsendt til tilfældigt valgte borgere i alderen 55 til 75 år¹.

Resultaterne fra undersøgelsen er implementeret i ældrestrategien.

1.3 Kulturens betydning

Forskellige kulturer er forskellige modeller af virkeligheden. Kultur er som et landskab – en abstrakt fremstilling af et område, og hvis kortet er nøjagtigt og man forstår at tyde det, kan man ikke fare vild. Hvis man kender en kultur, kan man finde vej i et samfunds liv. Andre vil udtrykke det som, at kultur er den

¹ Undersøgelsen er foretaget af HS ANALYSE. Undersøgelsen er gennemført ved hjælp af telefoninterviews i juli/august 2012 med deltagelse af i alt 715 respondenter fra hele landet, stratificeret efter bosted. Undersøgelsen omhandler blandt andet økonomi, helbred, boligforhold, flytteplaner, fritidsplaner og tilfredshed med livet. Undersøgelsen er vedlagt som bilag 1.

kognitive forhåndsprogrammering, dine livserfaringer har givet dig, og som sætter dig i stand til at tolke virkeligheden og færdes i dine sociale omgivelser.

Kultur som fortolknings – og analyseramme er væsentlig i alt arbejde med andre mennesker, men måske særlig meget i forhold til gruppen af ældre mennesker. Mange ældre er nemlig vokset op i en tid, hvor familien og slægten havde stor betydning. De fleste har gennem deres liv levet i større pagt med naturen, end det er gældende for yngre mennesker. En del har levet som fangere eller fiskere, men selv de, der ikke har ernæret sig indenfor disse områder, har gået på jagt og fisket og samlet sig forråd i naturen.

Mange ældre har oplevet et møde mellem det traditionelle samfund og det moderne. I et traditionelt samfund har slægten og fællesskabet stor betydning og ældre er en del af dette samfund som en ressourceperson. I det moderne samfund spiller religion, slægt og traditioner en langt mindre rolle, her tales endda om det kulturelt frisatte samfund. Prisen for at bevæge sig fra et traditionelt samfund til et moderne kan være identitetstab.

Når der her medtages et afsnit om kultur i en ældrestrategi, er det for at Naalakkersuisut ønsker, at ovennævnte betragtninger tænkes ind i de tiltag, der kommer til at ske på ældreområdet. Naalakkersuisut ønsker, at der skal tages vare på de ældres visdom og udvise respekt for de ældres værdier og normer og i størst mulig udstrækning gøre brug af de ældre, så de er en del af samfundet og ikke bliver betragtet som en byrde.

Det er en styrke for den grønlandske kultur, at man har formået at bibeholde traditionelle familie-værdier. Det vil være en væsentlig udfordring fortsat at sikre et tæt familiesammenhold og undgå de tendenser, der kan være specielt i byer til, at ældre bliver ensomme og isolerede.

Det er desuden meget afgørende for de ældres opfattelse af sig selv som en ressource, at de deltager aktivt i samfundet. De ældre bibeholder dermed den værdighed som ellers kan gå tabt når ældre medborgere forlader arbejdsmarkedet – selvfølgelig med fuld respekt for den individuelle ældres formåen, forventninger og ønsker.

Det er denne ældrestrategis hensigt at bibringe nye visioner for ældres deltagelse i samfundet, der går mod opfattelsen af ældre som passive individer.

2. Ældrestrategiens vision

På baggrund af skatte og velfærdscommissionens anbefalinger og en undersøgelse af borgernes forventninger og ønsker til tilværelsen som ældre, er Naalakkersuisuts vision,

at ældre gennem selvbestemmelse og medansvar har et liv med kvalitet, og at samfundets tilbyder den omsorg der er nødvendigt for at leve et værdigt liv som ældre.

Visionen kan opdeles i følgende delvisioner:

- at ældre oplever livskvalitet,
- at en større del af befolkningen tager et personligt ansvar ved selv at bidrage til deres pension,
- at der tages initiativ til at sikre, at alle ældre forbliver selvhjulpne så længe som muligt, samtidigt med at de ældre sikres en mulighed for adgang til de offentlige tilbud,
- at der opføres tilstrækkeligt med boliger til de ældre, der ikke kan bo i eget hjem og
- at ældre med demens sikres tidligt og relevant støtte.

Også de enkelte delvisioner er overordnet og indeholder delmål, som vil blive beskrevet nedenfor. Her vil blive redegjort for status på området, de udfordringer der ligger i at få visionen opfyldt samt strategien for den ældrepolitik, der skal implementere de tiltag der anbefales.

3. Ældre sikres livskvalitet

3.1 Livskvalitet

Begrebet livskvalitet optræder mange steder og bliver også brugt indenfor ældreplejen. Her sættes livskvalitet ofte lig med bedre pleje og sundhed.

En undersøgelse der blev foretaget i Danmark og syv andre europæiske lande i 2009 tog udgangspunkt i 3.291 deltagere, der alle var over 65 år og boede i eget hjem². Undersøgelse satte blandt andet fokus på de ældres sundhed og ernæring. Undersøgelsen viste, at ældre menneskers livskvalitet i forbindelse med mad ikke så meget var kædet sammen med sundhed som det, at de kunne lide det de spiste, og at de spiste sammen med andre. Ifølge undersøgelsen prioriterede de ældre også et generelt godt helbred, mobilitet, evnen til at smage og lugte, gode transportmuligheder og støtte fra familien som vigtige ressourcer for at bevare en høj livskvalitet.

Giver det mon nogen mening at forsøge at definere begrebet livskvalitet – næppe, da livskvalitet er en subjektiv følelse og dermed forskelligt for den enkelte. Forskere har forsøgt at indkredse begrebet og har derudaf defineret deres opfattelse af, hvad livskvalitet er. Den norske psykolog Siri Næss fokuserer på den subjektive opfattelse af begrebet, det vil sige på egen opfattelse af livet. Hun mener, at et menneske har livskvalitet når et menneske er aktivt, har mellem menneskelige relationer, har positiv selverkendelse og en grundstemning af glæde³.

En anden forsker er den svenske psykiater Madis Kajandi. Han har i sin definition af livskvalitetsbegrebet formuleret tre overordnede temaer. Han deler begrebet op i de ydre levevilkår, interpersonelle relationer og ydre psykologiske forhold. De ydre er arbejde, økonomi og bolig. De interpersonelle relationer er nære venskabelige og familiemæssige relationer. Indre psykologiske forhold er aktivitet, positivt selvbillede og en følelsesoplevelse af glæde⁴.

Naalakkersuisut tror på, at et aktivt menneske, der har gode mellem menneskelige relationer til familie og venner og en høj grad af mulighed for at bestemme over sit liv, også oplever at have livskvalitet.

En følelse af tilfredshed med sit liv spiller i høj grad også ind. Derfor vil der nedenfor blive inddraget resultater af den undersøgelse Naalakkersuisut har foretaget. I første omgang inddrages de spørgsmål, der relaterer sig til følelsen af tilfredshed.

3.2 Status og udfordringer

Afsnittet vil indeholde de resultater fra undersøgelsen, hvoraf det kan udledes om borgerne er tilfredse med deres liv. Det fremgår ikke af undersøgelsen om borgerne har gode mellem menneskelige relationer til familie og venner eller i hvor høj grad de har mulighed for at bestemme over deres liv. Naalakkersuisut kan derfor ikke komme med status på denne del.

² Refereret i dagbladet Politiken, af Ditte-Marie Ascanius. Bag undersøgelsen stod blandt andet fødevareekspert og professor Klaus G. Grunert fra Handelshøjskolen, Aarhus Universitet.

³ Holm, Per mfl. "Liv og kvalitet i omsorg og pædagogik"

⁴ Leneau Henriksen, Bjarne "Livskvalitet"

3.2.1 Tilfredshed med sin økonomiske situation og med livet

At føle tilfredshed giver livskvalitet, uanset om man har grund til at føle sig tilfreds eller ej⁵. Man kan med andre ord bo på et slot og være utilfreds og bo i et kosteskab og være tilfreds. Det her er dog ikke en hyldest til nøjsomheden, da fremskridt fordrer utilfredshed og fremskridt er almindeligvis et gode, men som et indslag i et kapitel om livskvalitet, er det på sin plads at måle på borgernes grad af tilfredshed.

Et af spørgsmålene i undersøgelsen lyder: *"Hvor tilfreds er du med din økonomiske situation i dag?"*. Svarkategorierne er: *"Meget tilfreds, tilfreds, ikke særlig tilfreds, meget utilfreds"*

Det fremgår af resultatet af undersøgelsen (tabel 4), at 17 procent tilkendegiver, at de er "meget tilfredse" med deres økonomi, mens 37 procent er "tilfredse". Andre 24 procent er "ikke særlig tilfredse", mens de sidste 22 procent er "meget utilfredse". Lægger man de to første kategorier sammen til et positiv indeks ses, at 54 procent er overvejende tilfredse med deres økonomi, mens 46 procent er overvejende utilfredse.

De samme spørgsmål blev stillet ved en undersøgelse i 2001 og her var kun 27 procent af respondenterne overvejende tilfredse med deres økonomiske situation. Forskydningen er markant og der er således tale om enten en stor forbedring i befolkningens økonomiske situation eller en betydelig ændring i opfattelsen af "god eller rimelig økonomi".

At det er den sidste opfattelse der gør sig gældende, altså at folks holdning til økonomi har ændret sig, tyder resultaterne i tabellerne 5a og 5b på. Her stilles spørgsmålet: *"synes du at din økonomiske situation i dag er bedre eller dårligere end for 10 år siden?"* Svarkategorierne er: *"Meget bedre, lidt bedre, uændret, lidt dårligere, meget dårligere."*

Det fremgår at tabel 5a, at 10 procent af respondenterne mener at deres økonomiske situation er blevet "meget bedre" i forhold til for 10 år siden, mens 14 procent har svaret at den er blevet "lidt bedre". I alt giver det 34 procent som oplever en positiv udvikling. Heroverfor står 20 procent hvis økonomi er forblevet "uændret" og tilsammen 56 procent, som har oplevet at deres økonomi er blevet dårligere.

I tabel 5b er svarene grupperet således at de to første og de to sidste kategorier fra 5a er lagt sammen, mens kategorien "uændret" er bibeholdt. Det giver tilsammen en tredeling af spørgsmålet, så der kan ske en sammenligning med resultaterne fra 2001.

Tabel 5b viser, at der ikke har været nogen særlig forskydning overordnet set, på opfattelsen af den økonomiske udvikling respondenterne har oplevet i den 10 årige periode, som gik forud for de to undersøgelser. Det er derfor bemærkelsesværdigt med den forskydning der er sket i opfattelsen af deres økonomiske situation. Som det fremgik af tabel 4, er 54 procent "overvejende tilfredse" mens kun 27 procent var det i 2001. En forklaring kan være, at den økonomiske krise på verdensplan medfører, at man dagligt hører om krise og problemer og i det lys er folk tilfredse med at have en stabil økonomi.

I tabel 7 vurderes på eget liv. Spørgsmålet der blev stillet var: *"Hvilket af følgende udsagn passer bedst på dit liv?"*

Svarkategorierne var: *"Jeg har haft et godt liv – hvor glæderne langt har overstrålet sorgerne, jeg har haft et godt – men hårdt liv, jeg har haft et hårdt liv – hvor der har været langt imellem glæderne."*

⁵ Ifølge Søren Ventegodts undersøgelse om livskvalitet er det følelsen af tilfredshed, der er vigtigst.

Resultatet viser, at andelen som vurderer at de har haft et "godt liv" er steget fra 54 procent i 2001 til 65 procent i 2012, mens andelen der har haft et "godt, men hårdt liv" er faldet fra 38 procent til 30 procent. Endelig er andelen der har haft et "hårdt liv" faldet fra 8 til 5 procent.

Det fremgår af tabellen, at det er de ældste respondenter som er mest positive i vurderingen af deres liv. Endvidere er der forholdsvis store regionale forskydninger i svarfordelingen (7c) og i forhold til uddannelse (7d). Midtgrønland (Maniitsoq og Sisimiut) er den region, hvor den højeste procentdel (78) anser, at de har haft et "godt liv". Disko regionen (fra Kangaatsiaq til Ilulissat og Qeqertarsuaq) scorer lavest med 54 procent. Med hensyn til uddannelse er det respondenterne med den længste uddannelse der scorer højest i forhold til svarkategorien "godt liv".

At det er de personer over 70 der har den højeste svarprocent i forhold til at føle at de har haft et "godt liv", kan der være flere forklaringer på. En af dem kan være, at netop denne gruppe har oplevet hårde tider og derfor nu oplever større grad af tilfredshed. Med hensyn til den regionale forskydning, så er det svært at se forklaringer på de forskelle der gør sig gældende her, hvorimod det er mere forståeligt at uddannelse er udslagsgivende for et "godt liv", da uddannelse som regel medfører et højere lønniveau og kan medføre højere status i samfundet.

Endnu et resultat fra undersøgelsen der kan anvendes i forhold til livskvalitet, er vurderingen af eget helbred. I tabel 8 var spørgsmålet: *"Føler du at dit helbred er godt når man tager din alder i betragtning?"* Svarkategorierne var: *"Ja-meget, ja-for det meste, nej-for det meste ikke, nej-mit helbred er meget dårligt"*

Af svarene fremgår at hele 84 procent mener, at deres helbred er "meget godt" eller "for det meste godt". I 2001 var andelen kun 69 procent. Der er ikke den store forskel i vurdering mellem de enkelte aldersgrupper, bortset fra gruppen over 70, hvor svaret til "mest godt" er næsten lige så høj i procent som svaret på "meget godt". En markant forskel ses under uddannelse, hvor respondenterne med boglig uddannelse vurderer at have et bedre helbred end de øvrige respondenter.

3.3 Målsætninger for at skabe livskvalitet for ældre

I beskrivelsen af målsætninger for at skabe livskvalitet for ældre tænkes primært på de ældre, der har behov for omsorg og pleje. Det er en gruppe, der er afhængig af andre, ofte af offentlig ansatte personer, og varetagelsen af deres livskvalitet er derfor til dels et offentligt anliggende.

3.3.1 Indflydelse på eget liv

Nogle ældre har et stort behov for selv at bestemme over deres hverdag. Andre har behov for støtte og vejledning til at kunne træffe beslutninger. Endelig er der en gruppe af psykisk svækkede, som eksempelvis meget svært demente, som har behov for, at andre træffer beslutninger for dem ud fra en menneskeligt og faglig vurdering. Det er Naalakkersuisuts mål, at de ældre der ønsker at bestemme over deres liv også bør have mulighed for det i størst muligt omfang.

At være afhængig af hjælp, fordi man er svag helbredsmæssigt, er ikke ensbetydende med tab af værdighed. Tværtimod vil manglen på hjælp være uværdigt og umenneskeligt. Derfor er det desuden Naalakkersuisuts mål, at den hjælp der ydes de ældre, der har behov for omsorg og pleje, gives gennem dialog med den ældre selv eller med pårørende.

For at skabe trivsel skal den enkelte beboer på en ældreinstitution ses som et individ, der bor i sit eget hjem, med sin egen historie, kompetencer og helt særlige sociale og kulturelle baggrund. Netop den kulturelle baggrund og de traditioner, der er knyttet dertil, er vigtigt at bevare og have respekt for.

3.3.2 Samfundet skal gøre brug af de ældres ressourcer.

De ældres rolle i samfundet og den måde ældre opfattes på har i mange lande i den vestlige del af verden ændret sig op gennem det 20. århundrede. De ældres rolle som familieoverhoveder er blevet stærkt reduceret, og de ældre opfattes i dag i langt højere grad som en samfundsbyrde end som et centralt element i familierne. Denne udvikling er også på vej til Grønland, men det er Naalakkersuisuts opfattelse, at udviklingen ikke er nået dertil, at ældre opleves som en byrde. De ældre har, selv om de måske ikke længere er aktive på arbejdsmarkedet, en masse kompetencer og viden som de kan dele ud af. Det er denne kompetence og viden der skal bruges.

3.3.3 Uddannelse for alle

I forhold til undersøgelsesresultaterne var det de respondenter, der havde den længste uddannelse der havde den højeste svarprocent i forhold til at have et "godt liv". Også i forhold til graden af livskvalitet er en satsning på uddannelse derfor vigtig. Uddannelse er desuden vigtigt i relation til samfundet som helhed.

3.4 Delstrategier der skal fremme ældres livskvalitet

Ligesom ved beskrivelsen af målene er også delstrategierne primært rettet mod ældre, der ikke kan klare sig selv i eget hjem, men bor på en ældreinstitution:

- Større indflydelse på eget liv, hvilket blandt andet betyder, at en person selv bestemmer hvornår han/hun vil stå op, hvilket tøj pågældende vil have på og hvordan hjemmet indrettes, også selv om personen bor på en ældreinstitution. Ældreinstitutioner bør udvise en sådan fleksibilitet, at dette er muligt. Personalet bør give sig tid til at lytte og være opmærksomme på den ældres egne ønsker og behov. De ældre bør inddrages, så der er tale om reelt indflydelse. Der er nemlig forskel på om en person får lov til at vælge mellem at lave perlebroderi eller stoftryk eller om personen får lov til ikke at sige nej tak til begge dele og måske vælge noget helt tredje.
- Øget brug af ældres ressourcer. Personale på plejehjem bør være opmærksomme på de ældres kompetencer og gøre brug af dem og ikke mindst lytte til de fortællinger, de ældre har fra deres liv. Hvor det overhovedet er muligt, bør de ældre være med til at foretage sig de praktiske ting, de magter og som de har lyst til. Det kan være at deltage i madlavning og lignende praktiske gøremål.
- Der bør sættes på uddannelse til alle. Som undersøgelsen fra HS-analyse viser, giver uddannelse for borgerne livskvalitet i ældretilværelsen. Det er et langsigtet mål og hører nok i højere grad under en uddannelsesstrategi, men er medtaget her under kapitlet om livskvalitet, da uddannelsesniveaueet var udslagsgivende for et "godt liv".

3.5 Konklusion

Livskvalitet er et subjektivt begreb som kan være svært at indkredse. Der er forskellige teorier om, hvad der ligger i begrebet og om hvad der er et godt liv. Naalakkersuisut anser, at livskvalitet er at være aktiv, at have gode mellem menneskelige relationer og høj grad af selvbestemmelse. Evnen til at føle tilfredshed anses også for at være livskvalitet.

På baggrund af aktuelle undersøgelser fremgår det, at der er sket en forskydning fra år 2001 og frem til i dag i retning af, at befolkningen nu er mere tilfreds med deres økonomiske situation og med livet som sådant. Det er en positiv udvikling, blandt andet fordi følelsen af tilfredshed er med til at give livskvalitet.

Et af Naalakkersuisuts mål i forhold til at skabe størst muligt livskvalitet for ældre borgere er, at ældre skal have størst mulig indflydelse på eget liv. Det gælder alle ældre, men i høj grad de, der er blevet afhængige af andres omsorg og pleje. Derfor vægtes det højt at der er brugerinddragelse på ældreinstitutioner og at der lyttes til de ældre. Desuden skal samfundet i højere grad gøre brug af de ældres ressourcer og anvende den viden og kompetencer de ældre har.

4. Personligt ansvar og eget bidrag til pensionen

4.1 Pension og forsørgelse

Pensionssystemet i Grønland er under pres som følge af stigende udgifter til forsørgelse. Antallet af ældre stiger i forhold til antallet af erhvervsaktive. Samtidig øges den gennemsnitlige levealder. Den stigende levealder medfører et forøget pres på udgifterne til velfærd. Det forventes, at den stigende levealder vil medføre en udgiftsstigning frem til 2035 på 9,5 %⁶.

Den højere levealder kræver krav til velfærdstilbud og pensionisternes forskellige økonomiske forudsætninger vil udgøre en stigende udfordring for finansieringen af velfærdssamfundet. Pensionsudfordringen er en alvorlig opgave, der kræver strategisk overblik på langt sigt. En implementering af strategien indebærer, at der må iværksættes nødvendige reformændringer. Det skal understreges, at reformer på pensionsområdet ikke kan stå alene. En social – og fordelingspolitisk profil forudsætter en helhedsorienteret indsats, der er koordineret med den øvrige social – og ældrelovgivning, boliglovgivning og skattelovgivning.

Mange økonomisk trængte stater oplever i disse år udfordringen ved pres på den offentlige økonomi og et forventningspres i befolkningen til de goder, som man mener man har fortjent og ikke kunne forestille ville blive indskrænkede. Også i Grønland har dominansen af det offentlige pensionsordning formentlig skabt en forventning hos mange borgere om, at pension er et anliggende for Selvstyret, og at der kun undtagelsesvis er behov for privat pensionsopsparring. Det er nødvendigt at tage denne opfattelse alvorligt, når man ønsker at øge det private ansvar for opsparring til pension.

I et velfærdssamfund er det en væsentlig opgave for social – og fordelingspolitikken at sikre rimelig levevilkår for ældre medborgere. Aldring og dermed pensionering er samtidig forskellig fra andre sociale begivenheder. Det at blive ældre er en del af livet, og kan forudses og planlægges i god tid. Det vil i praksis sige, at man kan sikre sig selv en fornuftig levestandard som pensionist ved forudgående pensionsopsparring. Det er en grundlæggende interesse for et velfærdssamfund at sikre, at alle sparer op til en rimelig pension.

En rimelig pensionsopsparring forudsætter imidlertid en fælles indsats. Den enkelte borger skal være villig til at udskyde sit forbrug i den erhvervsaktive alder og spare op til et senere forbrug, dvs. når man bliver ældre og trækker sig tilbage fra arbejdsmarkedet.

For nogle ældre er det at være aktiv på arbejdsmarkedet længst muligt en livskvalitet, også selvom man er berettiget til at gå på pension. Derfor er det en forudsætning, at samfundet skaber rammer for opsparings- og tilbagetrækningsincitament.

Pensionsdækningen i Grønland er uensartet således at nogle er omfattet af en arbejdsmarkedspension, mens en stor del ikke er omfattet. Mange af disse ordninger er imidlertid for nye til, at tilstrækkelige beløb er sparet op til at kunne dække i hele pensionsperioden. En del borgere er omfattet af private arbejdsmarkedspensioner, men da disse ordninger for de fleste er relativt nye og bidragsprocenterne relativt beskedne, vil der gå en lang årrække inden en stor andel af befolkningen gennem et helt arbejdsliv

⁶ Skatte- og velfærdskommissionens betænkning (fremover SKVB) kap. 8, p2

får en væsentlig pensionsopsparing⁷. Samtidig er der en relativ stor restgruppe uden egentlig pensionsopsparing, herunder selverhververe som fiskere, fangere og fåreholdere.

Målsætninger og principper for indretningen af pensioner indgår som et væsentligt element i nærværende ældrestrategi. Dette kapitel omhandler udfordringer på området og vil anskueliggøre nogle muligheder for ændring af pensionssystemet, således at den enkelte i højere grad kommer til at bidrage til sin forsørgelse som pensionist. Fokus vil være pensionsordninger forbundet med aldring og ikke sociale pensioner (f.eks. førtidspension).

4.2 Status og udfordringer

Pensionsudfordringen er stor i Grønland af flere grunde. Først og fremmest vil der som førnævnt komme store aldersforskydninger i befolkningen. Samtidig er pensionsdækningen meget uensartet på tværs af befolkningen. En del borgere er omfattet af private arbejdsmarkedspensioner, men da disse ordninger for de fleste er relativt nye og bidragsprocenterne relativt beskedne, vil der gå en lang årrække inden en stor andel af befolkningen gennem et helt arbejdsliv får en væsentlig pensionsopsparing⁸. Samtidig er der en stor restgruppe uden egentlig pensionsopsparing. Disse personer vil være fuldstændig afhængige af de offentlige pensioner, når de går på pension.

Disse problemstillinger afføder et akut behov for reformer, der tilskynder befolkningen til at foretage private pensionsopsparinger. Heri kan indgå, at alle som er i arbejde skal spare en passende procentdel af indkomsten op til pension. Både længden på opsparingsperioden og opsparingsbidraget har afgørende betydning for pensionsindkomstens størrelse, der gør det muligt at opretholde et økonomisk anstændigt liv som pensionist. Derfor er det vigtigt, at der allerede nu er skærpet fokus på pensionsområdet.

Den demografiske udvikling i fremtiden viser en ændring i alderssammensætningen i retning af markant flere ældre, som ikke opvejes af tilsvarende stigninger i personer i den erhvervsaktive alder⁹. Det giver store økonomiske udfordringer for samfundet at skulle opretholde velfærden for det stigende antal ældre samtidig med at antallet af erhvervsaktive falder, hvis det hele kun skal finansieres af de løbende skatteindtægter og overførsler udefra.

En stigning i antallet af ældre betyder, at det offentlige får større udgifter relateret til aldring, herunder alderspension, sundhed og pleje mv. Derfor er der naturlige overvejelser/bekymringer om, hvorvidt skatterne/lånoptagelse skal stige i fremtiden, om indsatsen for ældreomsorg, sundhed og pleje bliver forringet eller om alderspensionen bliver nedsat.

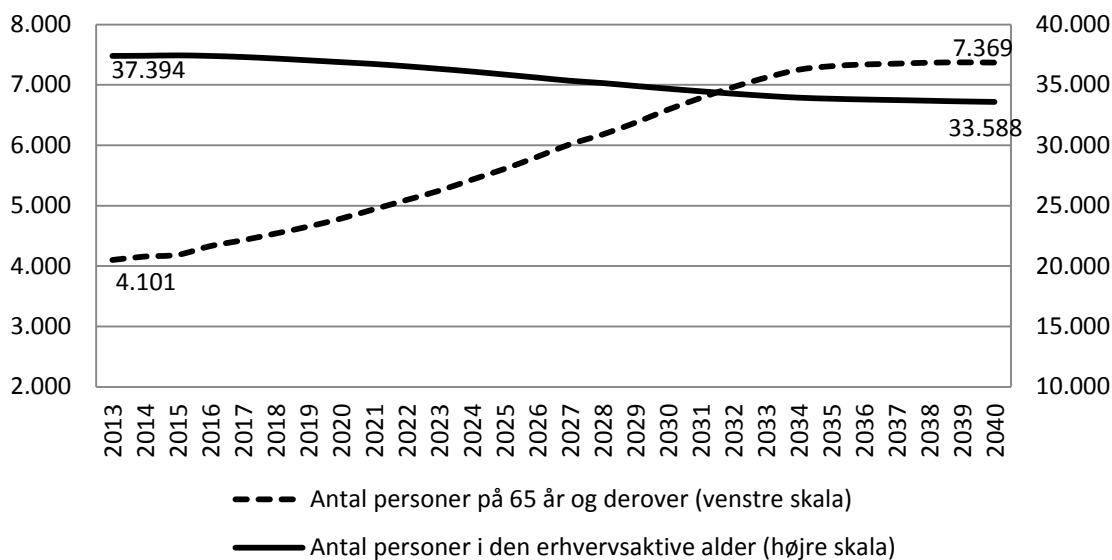
På figuren nedenfor er vist befolkningsfremskrivningen for alderspensionister. På samme figur er vist antallet af personer i den arbejdsdygtige alder, som skal forsørge det stigende antal ældre.

⁷ Private ordninger for arbejdsmarkedspension via SISA og PFA Soraarneq blev først etableret i 1999 og 2000, dvs. kun eksisteret i 11-12 år. SISA havde 31.000 medlemmer (ca. ½-halvdelen var aktive og betalte pensionsbidrag), mens PFA havde 5.500 aktive medlemmer ved udgangen af 2011.

⁸ Private ordninger for arbejdsmarkedspension via SISA og PFA Soraarneq blev først etableret i 1999 og 2000, dvs. kun eksisteret i 11-12 år. SISA havde 31.000 medlemmer (ca. ½-halvdelen var aktive og betalte pensionsbidrag), mens PFA havde 5.500 aktive medlemmer ved udgangen af 2011.

⁹ Fremgår af skemaet på næste side.

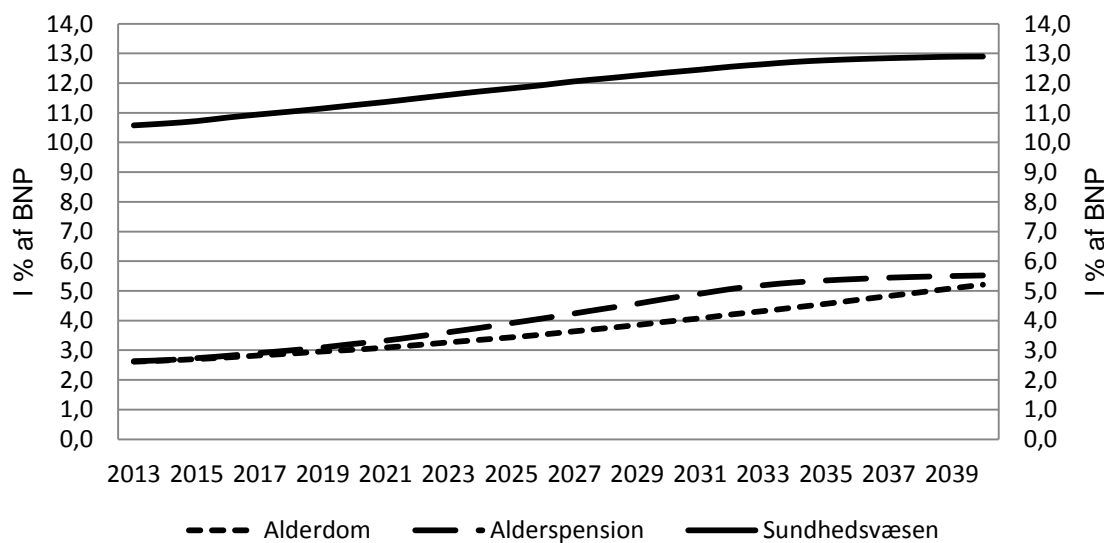
Figur 4.1: Befolkningsfremskrivningen for pensionister ift. de erhvervsaktive frem til 2040

Kilde: Grønlands statistiks befolkningsfremskrivning
 Anm.: Den erhvervsaktive alder er defineret som 18-64 årige

Det fremgår meget klart, at der bliver færre og færre arbejdsdygtige personer til at forsørge et stigende antal ældre. Flere ældre vil forøge det offentlige udgifter til alderspension og andre velfærdsydelser. Dette er illustreret på figuren nedenfor, som viser fremskrivningen i udgifterne til alderspension samt andre udgifter til alderdom i % af Grønlands bruttonationalprodukt. På samme figur er også vist fremskrivningen i de samlede sundhedsudgifter under et.

Figur 4.2: Fremskrivningen af udgifter relateret til alderdom frem til 2040

Kilde: Departementet for Finansers Holdbarhedsmodel

Inddrages resultater fra undersøgelsen fra HS ANALYSE viser den i tabel 9, at 10 procent påtænker at flytte udenlandsk inden for de nærmeste år. Spørgsmålet lød: *"Har du/i planer om at flytte til et andet sted inden for de nærmeste år?"* Svarkategorierne var: *"Ja-til en større by/bygd i Grønland, ja-til en mindre by/bygd i Grønland, ja til Danmark eller andet sted uden for Grønland."*

Baggrunden for spørgsmålet var ønsket om at afdække, hvor mange af de ældre borgere, der kunne tænkes at forlade landet i forbindelse med deres pensionering. Andelen med flytteplaner i 2012 svarer til andelen ved undersøgelsen i 2001. Det bemærkes at knapt en femtedel af respondenterne fra Nuuk har planer om at forlade landet i løbet af de kommende år.

Selv om 10 % af de ældre er flyttet til udlandet som pensionister er det stadig afgørende, at der allerede nu udtænkes mulige handlingsplaner for at sikre den enkelte borger en økonomisk tryk alderdom samtidigt med, at der tages hånd om aldringens udfordring i forhold til den samlede økonomi.

Der er forskellige måder at indrette pensionssystemet på for at sikre befolkningen bedre levevilkår som pensionist jf. nedenfor. Men fælles for principperne bag et bæredygtigt pensionssystem er, at det skal sikre:

- At pensionens *dækningsgrad* er rimelig. Det vil sige, at der ikke sker et for stort fald i indkomsten og forbrugsmulighederne ved overgangen til pension
- At der er orden i de offentlige finanser og i det hele taget balance i samfundsøkonomien (lav inflation, lav skat og høj beskæftigelse)
- Der er økonomisk balance mellem de forskellige generationer, dvs. at generationen i dag ikke må gældsætte landet på bekostning af efterfølgende generationer

Verdensbanken har anbefalet, at pensionssystemer bør bygges op omkring 3 søjler (finansieringskilder), som er beskrevet nedenfor.

- Søjle 1: En offentlig pension, som omfatter alle borgere. De løbende udbetalinger til pensionisten finansieres af de løbende indbetalinger fra de erhvervsaktive i form af skatter og arbejdsmarkedsbidrag. Systemet kaldes for en tilsagnsbaseret (garanteret) pension. Udbetalingen er typisk indekseret. I den grønlandske alderspension bliver ydelsen modregnet i andre (bi)indtægter.
- Søjle 2: En privat arbejdsmarkedspension, som typisk administreres af en pensionskasse. Ordningen er obligatorisk. Finansieringen (bidragene) via dette pensionssystem fordeles mellem de ansatte og arbejdsgiveren. De løbende bidrag til pensionskassen udgør typisk en vis procentdel af lønnen. Pensionsudbetalingen beregnes af de opsparede (akkumulerede) bidrag inklusiv forrentningen. Systemet kaldes for en bidragsbaseret pension. Udbetalingens størrelse afhænger af bidragets størrelse, markedsrenten og investeringsafkastet op til tidspunktet for pensionering.
- Søjle 3: Frivillig privat pensionsopsparing foretaget med egne frie midler, dvs. en bidragsbaseret pensionsordning. Udbetalingen afhænger af investeringsafkastet.

Der er grundlæggende forskelle imellem pensionssystemerne. Den første forskel vedrører, hvor meget der udbetales, når man går på pension. Afkastet fra et tilsagnsbaseret alderspensionssystem er helt afhængigt af gruppen af forsørgere, lønstigningstakter og væksten i samfundet. Hvis der er færre erhvervsaktive i fremtiden og færre skatteindtægter, er indtægtsgrundlaget mindre til at udbetale alderspension. Såfremt det offentlige optager gæld til at finansiere udbetalingen, vil dette ramme den fremtidige generation. De bidragsbaserede systemer er derimod afhængigt af den enkeltes private bidrag til pensionsopsparingen og markedsafkastet.

Pensionssystemet i Grønland omfatter elementer af de tre søjler som er omtalt ovenfor. Indbetalinger til arbejdsmarkedspensioner er dog fortsat relativt nyt for mange, hvilket betyder at dækningsgraden vil variere kraftigt fra pensionist til pensionist.

4.3 Målsætninger for at øge personligt ansvar og større pensionsindbetalinger

Visionen om et personligt ansvar og eget bidrag til pensionen kan ikke stå alene uden konkrete målsætninger. Ældrestrategien lægger op til følgende målsætninger for nuværende og kommende pensionister;

- Større pensionsopsparing gennem arbejdsmarkedspensioner og anden opsparing.
- Incitamentter til senere tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet
- Hæve pensionsalderen

4.3.1 Større pensionsopsparing

Det er Naalakkersuisut's opfattelse, at der skal være en klar incitamentstruktur inden for såvel arbejdsmarkedsområdet og pensionsområdet.

Incitamentstrukturen på arbejdsmarkedsområdet skal for det første sikre, at den enkelte tilskyndes til at erhverve sig en uddannelse med erhvervskompetence. For det andet skal incitamentstrukturen sikre, at den enkelte søger beskæftigelse for at sikre egen forsørgelse samtidigt med, at vedkommende bidrager til vores fælles økonomi. For det tredje skal incitamentstrukturen indrettes således, at den enkelte tilskyndes til at forblive i beskæftigelse så længe som muligt.

Princippet for arbejdsmarkedets parter indgåelse af overenskomster, herunder opsparing af arbejdsmarkedspensioner, og tildeling af alderspension bør afspejle, at den samlede incitamentstruktur gælder for den enkeltes livsløn. Manglende indkomst og opsparing af arbejdsmarkedspensioner i studietiden, kompenseres for den enkelte af højere indkomster, og dermed normalt også højere arbejdsmarkedspensioner i arbejdslivet. Det er vigtigt, at der skabes incitament for lønmodtagerorganisationer m.v., til at forøge den andel af den samlede løn, der anvendes til arbejdsmarkedspension til et højere niveau end nu, hvor ved presset på de offentlige finanser til alderspension kan mindskes.

Formålet med alderspension er at sikre ældre et forsørgelsesgrundlag. Tildelingen sker på baggrund af alderspensionistens og evt. ægtefælle, samlever eller registreret partners samlede skattepligtige indkomst. Hensigten med alderspensionen er således at tilgodese de økonomisk dårligst stillede ældre i samfundet. Alderspensionen bør tilpasses på en sådan måde, at den ligesom øvrige offentlige sociale ydelser, skaber et

sikkerhedsnet for de grupper, der ikke opnår en tilstrækkelig egen opsparing af pension, og på denne måde sikrer en rimelig indkomstfordeling, der samtidigt afspejler ovenstående principper.

Selvom målene er ens for alle borgere, er der imidlertid forskelle i de enkelte pensionisters opsparingsforudsætninger i den erhvervsaktive periode. Nogle er ufaglærte, andre er faglærte eller selvstændige erhvervsdrivende, mens andre har mellemlange og lange uddannelser bag sig. Da man typisk sparer op med en andel af arbejds lønnen, vil dette betyde at nogle vil få sparet mere op end andre.

Som førnævnt er opsparing med private arbejdsmarkedspensioner endnu i et tidligt stadie for de fleste. Indbetalingerne er samlet set endnu relativt små både på det offentlige og private arbejdsmarked. For det store flertal af dagens pensionister har ordningen derfor kun begrænset betydning for deres indkomst som pensionist. For fremtidens pensionister kan arbejdsmarkedspensionerne komme til at spille en større rolle som forsørgelsesgrundlag. Ordningerne får dog kun væsentlig betydning, hvis de allerfleste bliver omfattet af arbejdsmarkedspensioner tidligt i deres arbejdsliv og indbetalingerne når et tilstrækkeligt niveau.

På den offentlige af arbejdsmarkedet er der sket en gradvis forøgelse af pensionsdækningen, men med forskel fra overenskomst til overenskomst. Derfor indgår spørgsmålet om pensionsindbetalinger typisk også i forbindelse med Selvstyrets fremtidige overenskomstforhandlinger, når der er tale om overenskomster med en bidragsdækning, som er mindre end 5 % fra lønmodtageren og 10 % fra arbejdsgiveren. Midlerne fra det offentlige til gradvist at hæve pensionsindbetalingen til ovenstående niveau tages i udgangspunktet uden for den normale økonomiske ramme til overenskomstfornyelsen. Bilag 2 indeholder en oversigt over dækningen på overenskomster på det offentlige område.

I bilag 2 indgår tilsvarende en oversigt udarbejdet af Grønlands Arbejdsgiverforening om status for arbejdsmarkedspensionerne på det private område arbejdsmarked. Den viser også overordnet set en tendens til stigende pensionsdækning for hovedparten af de beskæftigede på det private område.

Ved siden af de kollektive pensionsordninger på overenskomstniveau finder der inden for Grønlands Arbejdsgiverforening både virksomhedsoverenskomster og individuelle kontrakter med forskellige pensionsordninger. Samlet set er det private område således kendetegnet ved en stor variation af forskellige pensionsordninger.

Naalakkersuisut mener ikke det skal være et mål, at alle pensionister har samme årsindkomst. Samfundet skal tilbyde borgerne en pensionsmodel, der sikre en rimelig forsørgelse på pension alene. Samtidig skal en ballanceret aftrapningsmodel give incitament til at spare op til egen pension eller trække sig senere tilbage fra arbejdsmarkedet.

Grundlæggende har Naalakkersuisut den opfattelse, at den enkelte så vidt muligt bør overveje og planlægge sin økonomiske situation i en fremtidig pensionstilværelse, så tidligt som muligt. Det giver en vis handlefrihed at planlægge egen opsparing til pensionen og dermed sikre et indtægtsgrundlag, der imødekommer den enkelte pensionists krav. Samtidigt er Naalakkersuisut vidende om, at ikke alle grupper i samfundet har mulighed for at spare op og disse grupper skal fortsat være sikret en rimelig økonomisk tilværelse som pensionist.

Naalakkersuisut er bevidst om, at individuel selvpensionering er begrænset af, at det kræver et vist indtægtsgrundlag. Udbredelsen af individuel opsparing eller investering er desuden en aktivitet som kan

have været begrænset af at, at der her i landet ikke har været tradition for, at spare op til en lang alderdom.

Den enkelte persons årlige indbetaling til pensionsordninger her i landet og i Danmark fremgår af de årlige indberetninger til selvangivelsen. Der er derimod ikke umiddelbart adgang til oplysninger om personernes samlede opsparing i pensionskasser her i landet. Naalakkersuisut vil som led i forberedelsen af kommende reformer på pensionsområdet søge at få udarbejdet beregninger af den samlede pensionsformue for personer bosiddende her i landet.

SISA er det eneste selskab, der kan oplyse grønlandske medlemmers årlige indbetalinger til pensionsformål, samt hvilke opsparingsformue der er placeret i selskabet. Medlemmernes indbetalinger har været jævnt stigende siden etableringen og har i de sidste to regnskabsår oversteget 140 mio. kr. per år regnskabsår. Dette skal dog ses i relation til at der i 2008 var næsten 3000 pensionsmodtagere af en samlet pensionsudbetaling i størrelsesordenen 13 mio. kr. Et beløb som, ud fra en gennemsnitsbetragtning blot giver pensionsmodtagerne en marginal indtægt via pensionen fra SISA.

Det er derfor en forudsætning, at både medlemmernes bidragsprocent øges, samt at indbetalingerne startes tidligt i arbejdslivet og foretages over en længere årrække såfremt de enkelte medlemmer i fremtiden skal kunne oppebære vægtigere indkomst fra arbejdsmarkedspension.

I 2011 udbetalte SISA i alt 15.711 tkr. Heraf udgjorde 4.962 tkr. alderspension, 5.360 tkr. førtidspension, 609 tkr. ægtefællepension og 697 tkr. børnepension, mens 4.084 tkr. er overført til andre pensionsordninger. Udbetalingerne er primært sket i form af engangsudbetalinger.

Udgangspunktet for fremtidens pensionspolitik er, at en del af forsørgelsen som pensionist skal sikres gennem forudgående pensionsopsparing. Dette kan eksempelvis ske ved lovgivning om obligatorisk opsparing, som foreslået af skatte- og velfærdskommissionen. Initiativ til lovgivning på området afhjælper dog ikke problemet her og nu. Der vil gå lang tid før der er en større gruppe af ældre der kan forsørges gennem arbejdsmarkedspensioner.

4.3.2 Incitamentter til senere tilbagetrækningsalder

Det er koblingen mellem en forøgelse af den private opsparing og senere tilbagetrækningsalder, der vil gøre alderspensionssystemet rentabelt og sikre, at der er økonomisk bæredygtighed til at hjælpe de svageste ældre borgere. Implementeringen af incitamentter til en senere tilbagetrækningsalder vil bidrage til at virkeliggøre denne vision.

Det grønlandske erhvervsliv har tidligere, i høj grad, været præget af at en stor gruppe borgere baserede deres eksistens på fangst og fiskeri og den deraf afledte industri. Ofte arbejdspladser som medførte en betydelig fysisk påvirkning, der i dag vil karakteriseres som nedslidning i relativ tidlig alder. En anden større del af samfundets erhvervsaktive var ansat i offentlige stillinger. Stillinger som ofte var tjenestemandstillinger med pension.

Disse faktorer har været medvirkende til at alderspensionen blev indført som en social ydelse, samt at borgerne kunne få denne offentlige ydelse i en relativ tidlig alder. Erhvervsstrukturen og borgernes levevilkår har dog vist en positiv udvikling bl.a. med højere levealder til følge og man har med den

nugældende landstingsforordning om alderspension fastsat aldersgrænsen for at modtage alderspension til 65 år.

Idet alderspensionen fortsat opfattes som en social ydelse er hensigten at bevillingen til dette område skal tilgodese de økonomisk dårligst stillede ældre i samfundet. Fastlæggelse af satser og tildelingen af alderspension sker på baggrund af alderspensionistens og ægtefælle eller samlevers indtægt. Dette har den konsekvens at alderspensionen kan bortfalde helt.

Nogle pensionister har lyst til stadig at arbejde efter de er nået pensionsalderen, dvs. udskyde tilbagetrækningen fra arbejdsmarkedet for at supplere pensionen med egen indkomst. Det nuværende alderspensionssystem understøtter ikke et sådan arbejdsengagement, fordi indkomsten modregnes i andre sociale ydelser og beskattes i en u hensigtsmæssig grad¹⁰. Naalakkersuisut vil i forbindelse med kommende reformer på pensionsområdet få analyseret muligheden for, om pensionister kan få øget mulighed for at arbejde, uden der sker reduktion af deres pension. Dette kan blive aktuelt i takt med at arbejdsstyrken reduceres, og ordningen kan indrettes på en måde, der er holdbar for de offentlige kasser.

Samfundets skatteregler begunstiger kun pensionsopsparing via arbejdsmarkedspension, hvorimod øvrige former for privat pensionsopsparing såsom f.eks. kapitalpension ikke gives nogen skattemæssige fordele. Der vil fremadrettet være behov for at indrette pensioner i en mere hensigtsmæssig retning og dette indgår i Naalakkersuisuts videre reformarbejde på pensionsområdet. Naalakkersuisut vil inddrage pensionskasser, pengeinstitutter og andre vigtige interessenter forud for fremsættelse af konkrete reformforslag på området.

En ugentlig arbejdstid på 40 timer kan være svært at magte for mange der bliver ældre. En del ville sikkert blive på arbejdsmarkedet, hvis der var større mulighed for fleksible ordninger, eksempelvis at arbejde på deltid eller arbejde med mindre belastet fysisk arbejde. Muligheden for at gå på delpension skal i disse tilfælde være til stede og vil kræve en ny lovgivning på pensionsområdet.

4.3.3 Hæve pensionsalderen

Når et samfund står med en robust ældre arbejdsstyrke og en mindre gruppe af unge til at tage over, samtidigt med at det giver problemer at bevare velstanden, da skatterne ikke rækker til de offentlige ydelser, er det nærliggende at hæve pensionsalderen. Dette er da også sket i mange europæiske lande.

Ved at hæve pensionsalderen vil der blive indbetalt mere i skat og dermed samtidig reducere udgifter til offentlig forsørgelse. Men i vurderingen her skal indgå, at ikke alle kan fortsætte med at arbejde efter de er fyldt 65 år. En del ældre er desuden uden job og hæves pensionsalderen vil det blot betyde en længere periode som arbejdssøgende og på offentlig hjælp.

Fysisk krævende arbejde er reduceret på grund af teknologiske fremskridt, hvilket betyder, at der formentlig er en forholdsvis stor gruppe, der vil kunne fortsætte på arbejdsmarkedet ud over 65 års alderen. Længere arbejdsperiode vil være en fordel for økonomien for den enkelte og for samfundet, da

¹⁰ Teknisk siger man at "den sammensatte marginalsat" er høj. I det nuværende aftrapningssystem er den sammensatte marginalsat på 80-100 % for en enlig og et par, der får alderspension. Incitamentet for at arbejde mere er derfor beskedent.

det vil fremme økonomisk output, medføre stigende skatteindtægter og samtidig reducere pensionsomkostningerne.

4.4 Delstrategier for at fremme personligt ansvar og eget bidrag til pension

Målsætninger skal anskueliggøres med principper for den ønskede politik for at skabe sammenhæng mellem ambitioner og handlinger. En egentlig konkretisering med værdi -og periodeangivelser kræver først mere dybdegående analyser af de fordelingsmæssige effekter, som samtidigt skal indgå i sammenhæng med de øvrige politikområder. På den baggrund fremlægger Naalackersuisut følgende initiativer for pensioner og forsørgelse.

- Privat opsparing for alle erhvervsaktive. Det vil sige eventuelt initiativ til en lovgivning om privat pensionsopsparing alle erhvervsaktive.
- Højere grænser for pensionsindkomst før der sker modregning i pensioner og fleksible ordninger på arbejdsmarkedet for ældre. Initiativer vil også her kræve ændret lovgivning på alderspensionsområdet. Her kan man tænke sig, at grænserne skal ændres – måske med sikring af et grundbeløb uanset indtægter udover pensionen. Lovgivning og erhvervslivet skal gøre det muligt med fleksible ordninger for ældre på arbejdsmarkedet, således at der er mulighed for at arbejde på deltid når man bliver ældre. Arbejdsgiverne bør samtidig tage initiativ til at udarbejde en seniorpolitik. Temaet tages op som led i det kommende reformarbejde på pensionsområdet.
- Alderspensionslovgivningen ændres, så pensionsalderen sættes i vejret i takt med stigende middellevetid. Her bør dog være fleksible muligheder, så de nedslidte har mulighed for at få alderspension som 65 årig eller måske før.

4.5 Konklusion

Pensionssystemet er under pres som følge af, at antallet af ældre stiger i forhold til antallet af erhvervsaktive. Skal der sikres rimelige levevilkår for ældre medborgere i fremtiden, skal der iværksættes strategier, der tager højde for denne stigning.

Naalackersuisut anbefaler reformer, der tilskynder befolkningen til selv at spare op til alderdommen. Konkret peges der på en obligatorisk pensionsopsparing for alle erhvervsaktive. Der foreslås incitamentter til senere tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet og der peges på at pensionsalderen kan hæves, da det blandt andet vil medføre, at der bliver indbetalt mere i skat og samtidig reducere udgifterne til offentlig forsørgelse. Naalackersuisut er naturligvis vidende om, at ikke alle kan fortsætte med at arbejde efter 65 års alderen. I et fremadrettet perspektiv er målet at skabe en bedre sammenhæng mellem arbejdsliv og privatøkonomi, dels via offentlige pensioner, egen pensionsopsparing og egen bi-indkomst fra arbejde.

5. Ældre forbliver selvhjulpne så længe som muligt

5.1 Aktive ældre med ansvar for eget liv og selvbestemmelse

Ethvert menneske har ansvar for sit eget liv og ret til selvbestemmelse. Det gælder naturligvis også ældre. Ældre borgere er med til at binde generationerne sammen og er også af den grund vigtige i ethvert samfund.

Lysten til et aktivt liv med oplevelser sammen med andre mennesker aftager ikke med alderen. Det samme gælder behovet for at bruge sine evner, talenter og erfaringer til gavn for andre og for samfundet. Samtidigt forventer vi i nutidens Grønland, at der findes et sikkerhedsnet, der bærer, hvis vi som gamle får behov for hjælp. Når man ikke længere kan klare sig selv må det offentlige træde til med hjælp til rengøring, bad og anden pleje.

Det er Naalackersuisuts målsætning, at ældre skal have et godt og udbytterigt liv, der er til gavn for dem selv og for samfundet. Naalackersuisut finder det vigtigt at ældreomsorg tilpasses de ældres behov herom, også for at ældre skal kunne blive i eget hjem, når den pågældendes velfærd ikke udsættes for fare og pågældende selv ønsker det.

Ældreplejen må derfor indrettes således, at den giver mulighed for at ældre forbliver aktive og selvhjulpne så længe som muligt. Naalackersuisut finder det vigtigt, at det må bestræbes, at ældreplejen indrettes således, at ældre får den tilbud om støtte og hjælp som de har behov for, for at opretholde et værdigt liv.

En forebyggende indsats er vigtigt og det sundhedsfremmende aspekt bør integreres i løsningen af de opgaver der i arbejdet med ældre borgere. Forebyggelse af helbredssvigt, tab af funktionsevne, uønsket ensomhed og isolation er en del af den ældrepolitik Naalackersuisut ønsker.

5.2 Status og udfordringer

Som det fremgår af kapitel 3 vil der ske en markant i stigning i antallet af ældre. Kurven i Figur 4.1 på side 13 viser en stigning fra 4.101 i år 2013 til 7.369 i år 2040. Mange over 65 år vil dog fortsat leve et aktivt liv og vil ikke have behov for eksempelvis hjemmehjælp. Nogle af de sygdomme, som i dag kan føre til svækkelse og afhængighed, vil i fremtiden blive færre eller forekomme senere i alderdommen, blandt andet fordi der er blevet bedre muligheder for behandling. På grund af at man lever længere, vil der dog blive flere med kronisk sygdom som hjertekarsygdomme og diabetes.

Som det fremgik af undersøgelsen, foretaget af HS ANALYSE, er det langt de fleste der ønsker at bo i eget hjem når de bliver ældre. Spørgsmålet til tabel 2 lød: *"I hvilken type bolig ville du foretrække at bo som pensionist?"* Svarkategorier: *"Hus (énfamilie), rækkehus (dvs. hus med 2 til 4 boliger), andelsbolig, lejlighed, lejlighed i boligblok, beskyttet bolig (egen bolig i forbindelse med alderdomshjem), værelse på alderdomshjem/plejehjem, andet)*

Af tabellen fremgår det at langt den største del, nemlig 63 procent, foretrækker at bo i hus som pensionist. De resterende svar er spredt ud på alle øvrige kategorier, med "beskyttet bolig" på 13 procent som den næstmest foretrukne boform. Beskyttet bolig defineres som egen bolig i forbindelse med et plejehjem og vil i denne ældrestrategi blive betragtet som bolig i eget hjem, da den ældre bevare sin bolig og får hjælp til

omsorg og pleje på samme måde, som hvis personen boede i eget hjem et andet sted. Det bør bemærkes, at kun 4 procent ønskede at bo på alderdomshjem/plejehjem.

Sammenholdt med, at det samtidigt er billigere for samfundet at ældre bor i eget hjem fremfor i en ældrebolig, ønsker Naalakkersuisut at fremme befolkningens ønsker og satse på at ældre kan blive boende i eget hjem. Dette vil dog fordre en udbygning af hjemmehjælpsordningen i hele landet.

I Grønland var der den 1. januar 2011 knapt 1000 personer over 64 år, der modtog hjemmehjælp¹¹. Sammenholdt med antal ældre på 64 år eller derover svarer det til at hver fjerde i denne aldersgruppe modtager hjemmehjælp. Antal personer på 64 år eller derover, der modtager hjemmehjælp, er i sammenligning med Danmark relativt høj. Ud af en samlet befolkning af 65+ årige i Danmark på ca. 850.000 modtog ca. 16.500 personer hjemmehjælp i 2008. Det svarer til 1 ud af 50 personer.

Tal fra undersøgelsen fra HS ANALYSE viser¹², at der i august måned 2012 er 17 procent der modtager hjemmehjælp af aldersgruppen over 55 år. Af disse får 13 procent hjemmehjælp 1 til 2 timer om ugen, 3 procent får 3 til 4 timer om ugen, mens den sidste procent får mere end 4 timer om ugen. 17 procent svarer til at ca. hver sjette person modtager hjemmehjælp.

I aldersgruppen 65-69 år er der 9 procent der får hjemmehjælp 1 til 2 timer om ugen, 3 procent får 3 til 4 timer om ugen og 2 procent får mere end 4 timer om ugen. I aldersgruppen 70+ er der 44 procent der får hjemmehjælp 1 til 2 timer om ugen, 11 procent får 3 til 4 timer om ugen og 3 procent får over 4 timer om ugen. Resultaterne viser at behovet for hjemmehjælp stiger markant med alderen, hvilket måske ikke kan undre nogen, men det fortæller, at jo højere levealder jo større behov vil der blive for at modtage hjemmehjælp.

Den gennemsnitlige udgift til hjemmehjælp pr. indbygger over 64 år i Grønland varierer fra kommune til kommune, men ligger i snit på ca. 10.000 kr. pr. år. Udgifter til den samlede ældrepleje pr. person udgør ca. 60.000 kr. Den største udgiftspost til ældrepleje er alderdoms- og plejehjem.

Hjemmehjælpen ydes til personer der, af sociale eller helbredsmæssige årsager, ikke kan varetage de personlige fornødenheder og huslige opgaver på egne hånd. Målet med hjemmehjælpen er netop at brugerne kan forblive i eget hjem under betryggende forhold og derved undgå at komme på institution. Hjemmehjælpens arbejdsområder og arbejdsopgaver omfatter bistand til almindeligt husarbejde såsom rengøring, indkøb, tøjvask, personlig hygiejne og hjælp til af- og påklædning. Hjemmehjælpen skal betragtes som hjælp til selvhjælp og skal gives i nært samarbejde med den ældre.

Der kan være ældre der har behov for genoptræning efter sygdom eller ulykke. Skal ældre forblive i eget hjem længst muligt skal der derfor være en mulighed for intensiv genoptræning. Der er kun mulighed for dette, hvis der det pågældende sted er ansat fysioterapeuter eller andre professionelle fagpersoner, der kan vejlede hjemmehjælperne i, hvordan man genoptræner og laver vedligeholdelsestræning for de ældre, der har behov for det.

¹¹ Dette og følgende tal og oplysninger er taget fra skatte- og velfærdskommissionens betænkning, 2011

¹² HS ANALYSE, Tabel 3

En udbygning af andre faggrupper indenfor plejeområdet vil også være nødvendigt, hvis der skal sættes på at blive boende i eget hjem, idet der for nogle vil være behov for mere krævende pleje end en hjemmehjælper kan yde. Det kan være sundhedshjælpere eller sundhedsassistenter. Sundhedsvæsenet bliver først aktør, hvor den syge ældre får behov for pleje i forbindelse med sygdom eller anden sundhedsafvigelse. Der er dog mangel på faglært arbejdskraft i såvel hjemmeplejen som på ældreinstitutioner¹³. Erfaringsmæssigt er personaleudskiftningerne i hjemmeplejen betydelige, og personaleomsætningen på ældreinstitutioner også relativ stor.

Vi må erkende, at servicetilbuddene ikke kan være de samme alle steder, heller ikke på ældreområdet. Det har vi hverken økonomiske eller personalemæssige ressourcer til at opnå. Derfor er det særligt vigtigt at arbejde helhedsorienteret. Udgangspunktet er den enkelte ældres behov, og vi skal skabe sammenhængende forløb på tværs af sundheds og plejesektoren.

For at sikre øget gennemsigtighed foreslår Naalakkersuisut herunder, at der i samarbejde med kommunerne søges opstillet ydelseskataloger med beskrivelse af serviceniveauet over for de ældre ud fra målbare kriterier, der er realistisk og afspejler den øgede fokus på ældreområdet, som blandt andet ældrestrategien lægger op til i de kommende år.

5.3 Mål og delstrategier i forhold til at forblive selvhjulpne så længe som mulig

I dette afsnit er mål og strategiske indsatser sammenskrevet. Det skyldes, at det videre arbejde skal udformes i et samarbejde mellem kommunerne, sundhedsvæsenet og Naalakkersuisut. Det kræves først og fremmest en grundig analyse af behovene, som ikke er foretaget på nuværende tidspunkt. På baggrund af den viden der allerede nu foreligger, kan Naalakkersuisut dog pege på områder der skal sættes i fokus.

- Sikre rekruttering og fastholdelse af kompetent hjemmehjælp, så det imødekommer de ældres behov for omsorg og pleje. Hjemmesygepleje bør være tilgængeligt over det meste af landet. Dette vil formentlig kræve at der sættes på uddannelse af flere fagpersoner indenfor det sundhedsfaglige område. Naalakkersuisut vil i den kommende uddannelsesplan, som er under udarbejdelse til fremlæggelse i 2013 indarbejde forslag til konkrete initiativer, der kan sikre et uddannelsesmæssigt løft på området til gavn for de ældre.
- Udbygning og udvikling af de eksisterende ældrecentre, hvor der tilbydes sundhedsfremmende og aktiverende foranstaltninger. De ældre skal have adgang til beskyttede boenheder samt ældreinstitutioner som alderdomshjem, plejehjem og skærmede enheder samt udvidelse af sundhedsvæsenets fysiske rammer. Anlægsudgifterne hertil følger den demografiske udvikling.
- Det er samtidigt vigtigt at indrette ældreplejen, så ældre kan forblive i eget hjem, når de har ønske herom, og når den enkeltes velfærd kan sikres.
- Undersøgelsen fra HS-analyse viser, at en beskyttet bolig er en foretrukket boligform, hvis man ikke længere kan klare sig selv. Bygning af ældre kollektiver, Olle Kolle¹⁴ boliger eller lignende

¹³ Oplysning fra skatte- og velfærdscommissionens betænkning.

¹⁴ En boligform hvor ældre har der egen bolig, hvortil der er knyttet en masse fællesaktiviteter, eksempelvis kan der være fælles spisning, mulighed for fælles aktiviteter og lignende.

kunne være en mulighed. Ældre kan klare sig længere tid i eget hjem hvis de er tæt på andre, der kan "holde øje" med dem.

- Velfærdsteknologien giver mulighed for at organisere arbejdet bedre, og den kan være med til at klare tunge løfteopgaver. Teknologi kan i dag anvendes til rengøring, kommunikation, diagnosticering og alarm i nødsituationer. Teknologi bør derfor altid anvendes, hvor det giver en fordel, men altid i samråd med de ældre, så de ikke føler de bliver presset til tilbud, som de ikke er klare til.

5.5 Konklusion

Ældre ønsker at bo længst muligt i eget hjem og dette stemmer overens med visionen, at ældre forbliver selvhjulpne så længe som muligt.

Den videre analyse, mål og strategi på omsorgsområdet skal ske i et samarbejde mellem kommunerne, sundhedsvæsenet og Naalackersuisut.

Selv om behovene ikke er belyst, vil Naalackersuisut allerede nu pege nogle strategier, der vil være befordrende for at nå frem til målet med at ældre forbliver selvhjulpne så længe som muligt. For det første bør hjemmehjælpsordningen og hjemmesygeplejen udbygges og der bør sættes på uddannelse til disse grupper. Der skal tilbydes sundhedsfremmende og aktiverende foranstaltninger. Udbygning af alternative boformer, således at ældre kan blive i eget hjem længst muligt og anvendelse af velfærdsteknologi.

6. Tilstrækkeligt med ældreboliger

6.1 Ældreboliger der er tilpasset de ældres behov

Fremtidens ældre har andre ønsker og behov i forhold til deres bolig end de nuværende ældre. Målet er ældreboliger, som kan modsvare fremtidens krav og forventninger. Som en fælles betegnelse for pleje- og alderdomshjem anvendes i dette afsnit betegnelsen ældreinstitutioner.

Målsætning for ældreomsorgen er at de ældre sikres fysiske og omsorgsmæssige rammer for en aktiv og tryk alderdom. Naalakkersuisut finder det vigtigt at ældreomsorg tilpasses de ældres behov herom. Ældre, der ikke kan klare sig selv, skal sikres boliger med døgnpleje og aktiviteter.

Naalakkersuisut finder det vigtigt, at det bestræbes, at botilbud og ældreinstitutioner bliver indrettet således at ældre får den tilbud om støtte og hjælp som de har behov for, for at opretholde et værdigt liv.

Det handler også om at bevare værdigheden, også når man ikke længere kan klare sig selv, men er afhængig af andres hjælp. Ældre på ældreinstitutioner skal føle at det er deres hjem, hvor de kan "være dem selv" og er værter og hvor der er mulighed for samvær med familie og venner.

Langt hovedparten af de ældre der fremover kommer på en ældreinstitution vil være fysisk eller psykisk så svækket at de vil have svært ved at klare sig uden den hjælp de får på ældreinstitutionerne.

Beboere på ældreinstitutioner har levet et langt liv, hvor de har bidraget til vores samfund gennem deres arbejdsliv og gennem deres erfaringer i livet. For de fleste ældre er det at flytte på ældreinstitution den sidste flytning, de foretager. Det kan derfor være en svær beslutning at tage, både for den enkelte og dennes familie, selv om plejebehovet på det tidspunkt er så stort, at det ofte vil virke som en lettelse at flytte på ældreinstitution.

6.2 Status og udfordring

Som det fremgår af kapitel 4 er det Naalakkersuisuts mål at ældre bliver boende i eget hjem længst muligt. For mange ældre kommer der dog en periode, hvor de ikke vil kunne klare sig selv, men har behov for at opholde sig i en ældrebolig.

Behovet for ældreboliger vil næppe blive mindre fremover, selv om der satses på længst muligt i eget hjem, da der sker en markant stigning i den forventede levealder i landet. Levestandarden er blevet bedre gennem tiden, og tendensen vil formentlig være det samme i fremtiden. Fra 1977-1981 til 2007-2011 er middellevetiden for mænd steget fra 58,4 år til 67,1 år, og for kvinder fra 67,5 år til 72,7. Man forventer at middellevetiden vil fortsætte med at stige til 74 år for kvinder og 70 år for mænd i 2030¹⁵.

6.2.1 Byrdefordelingen mellem Selvstyre og kommunerne

Selvstyret udarbejder relevant lovgivning på ældreområdet. De samlede offentlige udgifter til landets ældre borgere er fordelt mellem Selvstyret og kommunerne således, at 90 procent af alderspensionsudgiften finansieres af Selvstyret og 10 procent af kommunerne. Som for alle øvrige borgere finansierer Selvstyret sundhedsudgifter for ældre, der har behov for behandling der ydes under sundhedsvæsenet, herunder

¹⁵ Oplysningerne her og videre frem i dette afsnit er fra skatte- og velfærdskommissionens betænkning, 2011

sygehusophold i forbindelse med behandling. Hvis en ældre efter endt behandling på sygehus, på hjemkommunens anvisning, forbliver på sygehuset, finansieres dette af kommunen.

Kommunerne er ansvarlige for ældrepleje og omsorg for deres borgere, herunder hjemmehjælp og-pleje, plejeforanstaltninger og plejeophold under sundhedsvæsenet. Kommunerne er ligeledes ansvarlig for, at ældre kan tilbydes en form for ældrebolig eller ophold på en ældreinstitution, når det ønskes og der er et reelt behov for det. Kommunerne har derfor en interesse i at tilbyde hjemmehjælp og andre omsorgs- og plejeforanstaltninger, således at de ældre har ophold i eget hjem så længe det ønskes.

Skatte og velfærdscommissionens beregninger viser at den samlede udgiftsstigning i kommunernes udgifter til ældrepleje forventes at være 343 mio. kr. frem til 2035. Det er i særdeleshed udgifterne til alderdoms- og plejehjem, der i fremtiden vil skabe et stort pres på de kommunale budgetter. Udgifterne til alderdoms- og plejehjem vil alene stå for en udgiftsstigning på 241 mio. kr. fra 181 mio. kr. til 422 mio. kr. i 2035.

Omkostninger til ældreomsorg uden udgifter i 2006-2010 til pension og sundhedsudgifter er skitseret som tabel nedenfor. Heraf fremgår det, at udgifterne til ældreinstitutioner er de mest omkostningstunge¹⁶.

Kommunernes udgifter til ældreomsorgen 2006-2010 Udgifter til ældrepleje (1.000 kr.)	2006	2007	2008	2009	2010
Hjemmehjælp (inkl. til syge og handicappede)	40.588	40.552	41.728	44.346	44.018
Alderdoms- og plejehjem	132.286	137.387	152.062	180.991	194.517
Ældreboliger	-128	272	72	141	59
Ældrekollektiver	15.877	17.474	19.829	19.491	16.147
Omsorgsforanstaltninger for ældre	16.750	20.845	23.696	8.052	7.512
Plejeophold ved sundhedsvæsenet	6.382	6.157	8.931	4.405	3.690
I alt	211.755	222.687	246.318	257.426	265.943

Udgifterne til ældrepleje vil stige fra 266 mio. kr. til godt 600 mio. kr. i 2035, hvorefter udgifterne vil falde til 574 mio. kr. i 2040.

Beregninger i 2025-planen viser, at den samlede udgiftsstigning i kommunernes udgifter til ældrepleje forventes at være fordoblet til 660 mio. kr. frem til 2025 (i løbende priser). Det er i særdeleshed udgifterne til alderdoms- og plejehjem, der i fremtiden vil skabe et stort pres på de kommunale budgetter. Der ligger store udfordringer for samfundet i at have tilstrækkeligt med boliger til ældre.

Da ældreboliger kan opdeles i mange forskellige boligtilbud følger her en definition af hvad de enkelte boligtilbud kan tilbyde:

- Alderdomshjem: Institution for ældre, som har behov for støtte udover støtte til at kunne blive boende i eget hjem; plejetyngden er typisk under 1 personale pr. beboer.

¹⁶ Kilde: KANUKOKA, kommunernes årsregnskaber 2006-2010

- Plejehjem: Institution for ældre med behov for mere støtte end på alderdomshjem; plejetyngden er typisk 1 personale pr. beboer (til plejeopgaven)
- Skærmet enhed: Institutionstilbud til ældre med høj plejetyngde; svær demens samt hjerneskadede; plejetyngden er typisk 2 personale pr. beboer.
- Bokollektiv: En lejebolig, hvor flere ældre bor sammen; anvendes i praksis nogle steder som et mini-alderdomshjem eller mini-plejehjem, hvor der er plejekrævende ældre beboere.
- Ældreboliger: lejeboliger som er hensigtsmæssigt indrettet til gangbesværede ældre, f. eks. ved at ligge i stueplan, være uden dørtrin mv.; omfatter bl.a. aldersrenteboliger.

Antallet af personer på ældreinstitutioner, i ældrebolig eller ældrekollektiv svarer til, at der er en plads pr. 5. ældre på 64 år eller derover. Til sammenligning var der i Danmark i 2008 en ældrebolig eller institutionsplads for hver 10. person på 65 år eller derover¹⁷. I Grønland bor der således en væsentlig større andel af personer over 64 år på ældreinstitutioner i ældrebolig eller ældrekollektiver. Taget i betragtning, at udgifterne til ældreinstitutioner vil skabe et massivt udgiftspres, er der et behov for at revurdere den måde ældreservice i dag varetages på, hvor en forholdsvis stor andel af ældre bor på ældreinstitution.

Antal alderdomshjem i Grønland fordelt på storkommuner:

Tabel 1: Antal alderdomshjem i Grønland fordelt på storkommuner

	Antal alderdomshjem
Qaasuitsup Kommunia	8
Qeqqata Kommunia	3
Kommuneqarfik Sermersooq	4
<u>Kommune Kujalleq</u>	<u>3</u>
<u>Samlet antal</u>	<u>18</u>

Kilde: Kanukoka.

I alt er der 450 pladser for ældre. Kommunerne driver desuden en række ældrekollektiver, skærmede enheder og ældreboliger som ikke er beregnet med. En stor andel af ældre bor i eget hjem og klarer hverdagen med hjemmehjælp og i et vist omfang ved egen eller familie og venners hjælp.

Det er en kommunal opgave at sørge for tilstrækkeligt med ældreinstitutioner. Efter den gældende lovgivning på ældreområdet kan ældre, som ikke kan klare sig i eget hjem, søge om flytning til kommunal ældreinstitution. Endvidere kan pensionister med behov for pleje og omsorg i et omfang, der ikke kan opfyldes på kommunal ældreinstitution, søge om flytning til institution under sundhedsvæsenet. Endelig kan pensionister søge om midlertidigt ophold på kommunal ældreinstitution eller institution under Sundhedsvæsenet.

6.3 Målsætning der sikrer, at der er tilstrækkeligt med ældreboliger

Der bør ske en tilpasning og planlægning, der sikrer tilstrækkeligt med ældreboliger. Da ældre over 65 år vil blive mere end fordoblet i år 2040, skal ældreomsorg tilpasses og langtidssikres, således at dette kan foregå hen over en længere årrække. Målet med tilpasning og langtidssikring vil medføre at man undgår behov for pludselige reduktioner af de offentlige udgifter.

¹⁷ SVKB, side 7

Naalakkersuisuts strategi, der stemmer overens med borgernes ønsker¹⁸, er at satse på en længere periode i eget hjem. Dette vil reducere behovet for ældreinstitutionspladser, men selv om ældre forbliver i eget hjem længst muligt formodes det, at der på grund af stigningen i antallet af ældre borgere, vil blive behov for at bygge flere ældreboliger.

Derfor skal der sikres ældrevenlige boliger. Dette bør så vidt muligt være en del af det almindelige boligmarked. Ved at sørge for, at alle nybyggede boliger er indrettet ældrevenligt, vil disse boliger kunne anvendes både som almindelige boliger og som ældreboliger

6.3.1 Tilstrækkeligt med ældreinstitutioner til de der ikke kan bo i eget hjem

Udbygning af eksisterende ældreinstitutioner og botilbud til ældre vil imødekomme den kommende efterspørgsel af ydelser til de ældre. Der bør ligeledes være flere differentierede tilbud til ældre i form af plejehjem, og skærmede enheder således man undgår at flere ældre bor på sygehuse pga. manglende botilbud.

Det vil desuden blive nødvendigt med en differentiering af tilbuddene for bygder og yderdistrikter, da det kan være svært at etablere ældreboliger i bygder med få ældre. Her vil der i højere grad skulle satses på hjemmepleje. Se også afsnit 5.2.

6.3.2 Mulighed for ældre at bo i alternative pleje- og boformer

Da der ifølge den tidligere omtalte undersøgelse er et ønske blandt befolkningen om bo i beskyttet bolig frem for på et alderdomshjem (13 procent mod 4 procent), er der alt muligt grund til at satse på alternative boformer, som er beskrevet under 5.3.3.

6.4 Strategier der er med til at sikre, at der er tilstrækkeligt med ældreboliger

Strategierne på dette område skal udarbejdes i samarbejde med kommunerne og sundhedsvæsenet. Ud fra resultater fra skatte- og velfærdskommissionens anbefalinger og borgerne ønskes i henhold til den foretagne undersøgelse kan der peges allerede nu på nogle strategier.

- Udbygning af ældreinstitutioner til de der ikke kan bo i eget hjem. I samarbejde med de enkelte kommuner skal der udarbejdes en behovsanalyse for at afdække behovet for de enkelte boligtyper. Ud fra analysen skal der udarbejdes en plan for det fremtidige byggeri herunder udbygning af eksisterende ældreinstitutioner.
- Skabe muligheder for ældre, at bo i alternative pleje- og boformer. I samarbejde med de enkelte kommuner udarbejdes en plan for etablering af alternative pleje- og boformer. Det kan være beskyttet boliger, ældrekollektiver, ollekolle enheder eller lignende, hvor de ældre fortsat bor i eget hjem.

6.5 Konklusion

Selv om der satses på, at ældre skal forblive i eget hjem længst muligt, vil der for de fleste ældre komme en periode, hvor hverken de selv eller med familiens hjælp vil kunne klare den daglige omsorg og pleje. Derfor skal der være tilstrækkeligt med ældreinstitutioner til de, der ikke længere kan klare sig i eget hjem.

¹⁸ Jævnfør undersøgelsen fra HS ANALYSE, der er vedlagt som bilag 1

Da undersøgelsen viser, at kun få ønsker at få ophold på en ældreinstitution, men derimod at bo i en beskyttet bolig, bør der satses på alternative boligformer.

Det vil blive nødvendigt med en differentiering af tilbuddene for bygder og yderdistrikter, hvilket er i overensstemmelse med skatte- og velfærdskommissionens anbefalinger.

7. Ældre med demens sikres tidlig og relevant støtte

7.1 Flere og flere får demens

Demens har altid eksisteret, men er blevet mere udbredt i nyere historie. Det er ikke klart, om den øgede hyppighed af demens afspejler en større bevidsthed om de symptomer, der er knyttet til demens eller fordi folk lever længere og dermed er mere tilbøjelige til at udvikle sygdommen.

Demens udvikler sig mest hos ældre mennesker. Omkring 5-8 procent af alle personer over 65 år har en eller anden form for demens og dette antal fordobles hvert femte år over denne alder. Det anslås, at så mange som halvdelen af personer på 85 eller ældre lider af demens.¹⁹

Da gennemsnitslevealderen er stigende i Grønland er der alt mulig grund til at forholde sig til ældre, der lider af demens.

7.2 Status og udfordringer

Der pågår aktuelt et arbejde med udarbejdelse af en demensplan, som senest FM 2013 skal fremlægges for Inatsisartut som en samlet og langsigtet demensplan. I en demensredegørelse fra marts 2012 anbefales det at demensplanen tænkes ind i ældrestrategien. Indtil resultatet af demensplanen forligger er der en del uafklarede ting, blandt andet er andelen af personer ramt af demens ikke kendt i Grønland. Redegørelsen peger blandt andet på, at der er behov for bedre samarbejde mellem medicinsk og psykiatrisk område i udredningsarbejdet og klar lovgivning på demensområdet i både sundheds- og socialektoren samt lovgivning om magtanvendelse. Der er ligeledes behov for at styrke dialog og samarbejde mellem pårørende og både sundheds- og socialektoren.

I en redegørelse på det psykiatriske område fra 2010 anbefales det, at analysere behovet for specialiserede bo- og plejespecialiteter for psykisk syge og demente yderligere.

Selv om der ikke ligger klare tal for hvor mange der er ramt af demens er der en forventning om øgning af andelen af ældre med demens på grund af den stigende andel af ældre.

Udredning og medicinsk behandling er sundhedsvæsenets ansvar, men det skal ske i tæt samarbejde med det kommunale system, som har det primære ansvar for omsorg, pleje og social hjælpeforanstaltninger.

Demensområdet er dels omfattet af sociallovgivningen og dels af lovgivningen på sundhedsområdet.

Psykisk sygdom hos ældre er formentlig underdiagnosticeret. Det gælder både demenssygdomme og lettere psykiske lidelser som angst og depression. Ubehandlet depression kan også udvikle sig til en kronisk tilstand. Der er særlige krav til de fysiske rammer for denne gruppe af ældre så vel som til de behandlingstilbud det offentlige er nødt til at give dem.

Der er i dag ikke klar arbejdsdeling mellem sundhedsvæsenet og det kommunale system. I socialektoren ligger pleje og omsorgsopgaver for ældre, dag og aktivitetstilbud og vedligeholdelsestræning samt afløsning og aflastning af pårørende. I sundhedssektoren varetages udredning, opsporing, behandling mv. Den demente er som regel hjemmeboende indtil behovet for pleje og omsorg bliver så krævende, at den

¹⁹ NINDS Demens Information. www.ninds.nih.gov
www.clevelandclinic.org/health/health/-info

demente må på en institution. Demente optager ofte pladser på sygehuse som de ikke er gearret til, mens den demente venter på at få plads på et plejehjem.

Der findes i dag ingen lovgivning der regulerer anvendelse af magt for personale på ældreinstitutioner og sygehuse i forbindelse med arbejdet med demente. En af udfordringerne på demensområdet er desuden at få uddannet personale, der kan varetage omsorgsarbejdet med denne gruppe borgere.

7.3 Målsætninger for ældre med demens

På baggrund af demensredegørelsen kan der allerede nu peges på mål, der skal arbejdes hen imod for at kunne leve op til visionen om at ældre med demens sikres tidlig og relevant støtte.

7.3.1 Ældre med demens, der ikke længere kan bo i eget hjem, sikres ophold i et egnet botilbud

Ældre med demens har behov for specielle tilbud og personale der har viden om området. Derfor kan det være svært at håndtere demente på alderdoms- og plejehjem.

7.3.2 Lovgivning om magtanvendelse

For at håndtere ældre med demens på en forsvarlig måde kan det blive nødvendigt at anvende magt. En del af omsorgen kan nemlig være at sikre, at den ældre kommer hjem om natten og får den pleje og omsorg, der er nødvendigt. Ønsker personen ikke selv at komme hjem kan det blive nødvendigt at anvende magt. En sådan magtanvendelse skal reguleres i en lov der omhandler detaljerede regler for udøvelsen af magten og har de fornødne retsgarantier til at sikre personen med demens, da det er et voldsomt personligt indgreb at udøve magt overfor et andet menneske.

7.3.3 Der samarbejdes mellem berørte myndighedsområder

Netop for denne gruppe er det nødvendigt med et formaliseret samarbejde mellem de myndigheder, der varetager omsorgen. Det være sig diagnosticeringen, behandlingen, lovgivningen og øvrige områder, der berører demente.

7.4 Delstrategier for at ældre med demens sikres tidlig og relevant støtte

Det anbefales at der afventes demensplanen, der vil blive forelagt Inatsisartut på FM 2013, da den vil indeholde forslag til indsatser, som helhedsorienteret fremmer indsatsen på demensområdet og for personer med demens. Allerede nu kan der dog peges på følgende i forhold til personer med demens.

- Flere skærmede enheder i institutioner og plejeboliger. Ved skærmede enheder forstås en mindre afgrænset enhed med overskuelige rammer, med et mindre antal medbeboere og med en fast stab af veluddannet personale. Formålet med skærmede enheder til demente er at skabe et trygt miljø, hvor der bruges socialpædagogiske metoder i omsorgen og plejen.
- Der vil være behov for flere egentlige psykiatriske plejehjemspladser, formentlig et landsdækkende psykiatrisk plejehjem, da de demente ofte er placeret der, mens de venter på plejehjemsplads.
- Der skal udarbejdes en lov om magtanvendelse. Lovforslaget er allerede under udarbejdelse og forventes forelagt for Inatsisartut på en samling i 2014. Loven skal sikre den demente omsorg og tryghed i de situationer, hvor pågældende ikke selv kan se konsekvenserne af sin handling. Loven indeholder retsgarantier for den ældre, således at der ikke sker unødigt tvang.

- Udarbejde klare kriterier for, hvilken myndighed, der har ansvaret for de enkelte områder, da der netop på dette område er svært for borgeren og den ansatte at overskue, hvilken myndighed der er den kompetente.

7.5 Konklusion

Der udarbejdes i øjeblikket et forslag til en demensplan i sygehusvæsenets regi. I en dementredegerelse fra marts 2012 blev det anbefalet at tænke denne demensplan ind i ældrestrategien. Naalakkersuisut for Familie, Kultur, Kirke og Ligestilling er repræsenteret i det udredningsarbejde, der for tiden pågår. Der kan allerede nu peges på mål og strategier for området.

Et af målene er etablering af skærmede enheder på ældreinstitutionerne, da det er nødvendigt for den demente selv og for øvrige beboere på en ældreinstitution at der etableres en enhed for sig. Det er desuden nødvendigt med regler for anvendelse af magt i forhold til personer med demens. Dette arbejde er igangsat. Et sidste mål er en klar oversigt over hvilken myndighed der har kompetencen på de enkelte områder.

Når demensplanen foreligger, må det også forventes at der peges på, at særlige behandlingstilbud bør være til rådighed, og at der bør afsættes ressourcer til netop disse grupper af ældre.

8. Konklusion

Naalakkersuisuts vision er, at ældre gennem selvbestemmelse og medansvar har et liv med kvalitet og at samfundet tilbyder den omsorg der er nødvendigt for at leve et værdigt liv som ældre. Strategien indeholder delmål til opfyldelse af visionen. Delmålene vedrører ældres livskvalitet, at befolkningen tager et personligt ansvar ved selv at bidrage til deres pension, at der tages initiativ til at sikre, at alle ældre forbliver selvhjulpne så længe som muligt, at der opføres tilstrækkeligt med ældreboliger, samt at ældre med demens sikres støtte.

For at få et indblik i borgernes ønsker i forhold til pensionstilværelsen er 715 borgere i alderen 55-75 år blevet spurgt om deres ønsker i forhold til økonomi, helbred, boligforhold, flytteplaner, fritidsinteresser og tilfredshed med tilværelsen. Undersøgelsens resultater er sammenholdt med en lignende undersøgelse foretaget i 2001. I henhold til undersøgelsen fra 2001 ses, at der er sket en forskydning i retning af større tilfredshed med borgernes økonomiske situation, ligesom andelen som vurderer, at de har haft et godt liv er steget fra 2001 til i dag. Undersøgelsen viser desuden, at borgerne ønsker at blive boende i eget hjem som ældre – kun 4 procent ønsker at bo på en ældreinstitution.

Borgernes ønsker stemmer overens med Naalakkersuisuts målsætning som er, at ældre forbliver selvhjulpne så længe som muligt, samtidigt med at de ældres sikres en mulighed for adgang til offentlige tilbud. Naalakkersuisut ønsker derfor at udbygge hjemmehjælpsordningen og hjemmesygeplejen. Det videre arbejde, som blandt andet vil bestå i en analyse af behovene, skal ske i samarbejde med kommunerne og sundhedsvæsenet.

Indenfor boligområdet bør der være differentierende tilbud til ældre, eksempelvis skærmede enheder, således at der undgås, at ældre bor på sygehuse på grund af manglende botilbud. Desuden skal der være fokus på alternative boliger, som ældre kollektiver eller lignende. I henhold til undersøgelsen er beskyttede enheder en foretrukken boligform.

Målsætningen og principperne for pensionen indgår som et væsentligt element i ældrestrategien. Den demografiske udvikling i fremtiden viser en ændring i alderssammensætningen i retning af markant flere ældre, som ikke opvejes af tilsvarende stigninger af personer i den erhvervsaktive alder. Det offentlige får derved større udgifter relateret til aldring, herunder alderspension, sundhed og pleje.

Naalakkersuisuts mål er at øge det personlige ansvar gennem større pensionsindbetalinger. Naalakkersuisut forslår derfor, at pensionsopsparing sker gennem arbejdsmarkedspensioner og anden opsparing. Desuden forslås incitamentet til senere tilbagetrækninger fra arbejdsmarkedet og en hævelse af pensionsalderen. Naalakkersuisut er vidende om, at ikke alle kan arbejde ud over 65 års alderen og disse personer skal der tages hensyn til.

Naalakkersuisut ønsker ikke mindst, at samfundet skal gøre brug af de ældres livserfaring og kompetencer. Den grønlandske kultur har altid formået at bibeholde traditionelle familieværdier – dette skal fortsat sikres. De ældre skal være en aktiv del af samfundet og de ældre som ønsker det skal have mulighed for at forblive aktive på arbejdsmarkedet. Ældre som ikke længere kan klare sig i eget hjem, men får ophold på en ældreinstitution, skal fortsat have størst mulig selvbestemmelse og have et værdigt liv.

HS ANALYSE

BOX 1430 3900 NUUK TLF 322285/533531 SKYDS@GREENNET.GL

Ældres livsvilkår

- En undersøgelse af befolkningen over 55 år

*Undersøgelsen er gennemført på foranledning af Departementet for familie mv.
August 2012*

Metode og repræsentativitet

Formålet med denne undersøgelse er at belyse nogle holdningsmæssige indikatorer på den ældre del af befolkningens livsvilkår. En lignende om end betydelig større og mere økonomisk fokuseret undersøgelse af samme emne blev gennemført af HS Analyse i 2001 og det er derfor muligt at sammenligne en række holdninger dengang og nu.

Undersøgelsen er gennemført ved hjælp af telefoninterviews i juli/august 2012 med deltagelse af i alt 715 respondenter fra hele landet, stratificeret efter bosted. Der er således tale om, at en forholdsvis stor del af befolkningen over 55 år har deltaget i undersøgelsen. Deltagernes karakteristika fremgår af tabel 1. I forhold til kendte karakteristika for hele befolkningen i de nævnte aldersgrupper, er der en lille overvægt af respondenter i aldersgrupperne 55 til 64 år, mens kønsfordelingen og fordelingen på uddannelse svarer til den der er gældende i befolkningen. På denne baggrund er det rimeligt at antage, at undersøgelsen giver et godt og korrekt billede af hele den ældre del af befolkningens holdninger til de stillede spørgsmål.

Karakteristik af deltagerne

Respondenterne er i tabel 1 opdelt i en række baggrundsvariabler. De første 4 af baggrundsvariablerne bliver brugt i rapportens tabeller.

I tabel 1a) ses, at der i undersøgelsen deltager lidt flere kvinder end mænd. Det er typisk i de ældste aldersgrupper dvs. over 65 år, at kvinderne dominerer, mens der er omtrent lige mange eller lidt flere mænd i alderen fra 55 til 64 år. Aldersfordelingen er vist i tabel 1b), hvor der som nævnt er en lille overvægt af respondenter under 65 år.

I tabel 1c) er respondenterne fordelt efter deres bosted i landet. Region Sydgrønland dækker Nanortalik til Paamiut. Midtgrønland udgøres af Maniitsoq og Sisimiut, mens Disko regionen strækker sig fra Kangaatsiaq til Ilulissat og Qeqertarsuaq. Nord- og Østgrønland går fra Uummannaq mod nord til Qaanaaq samt hele Østgrønland. Respondenterne er udvalgt således, at alle regioner er repræsenteret ligeligt i forhold til deres befolkningstal i de relevante aldersgrupper.

I tabel 1d) ses respondenterne opdelt efter uddannelse. Respondenter som har haft kortere kurser, der ikke kan siges at være egentlig uddannelse er medtaget under den første kategori ”ingen uddannelse”. ”Faglært omsorg” dækker over uddannelser i omsorgssektoren, herunder sundhed, mens ”faglært teknik” er teknisk betonedede uddannelser typisk håndværkere. ”Kortere boglig” findes især inden for fagene kontor og handel, mens ”længere boglig” inkluderer lærere.

Endelig i tabel 1e) er vist hvordan respondenterne svarer på spørgsmålet om deres sprogkunderskaber i grønlandsk og dansk. De havde følgende svarmuligheder til rådighed:

- ”1 - Jeg har grønlandsk som modersmål og forstår og taler kun lidt eller intet dansk.*
- 2 - Jeg har grønlandsk som modersmål og forstår og taler godt dansk*
- 3 - Jeg er dobbeltsproget*
- 4 - Jeg har dansk som modersmål og forstår og taler godt grønlandsk*
- 5 - Jeg har dansk som modersmål og forstår og taler kun lidt eller intet grønlandsk”*

Som det ses i tabellen svarer 44 procent at de taler grønlandsk og kun lidt eller intet dansk. Det tilsvarende tal var i 2001 på 58 procent. Det er især de ældste aldersgrupper som ikke taler eller forstår dansk og i takt med at de ældste går bort og nye mere dobbeltsproget respondenter er kommet ind i de undersøgte aldersgrupper, er andelen af enkelsproget grønlandere blevet reduceret. Da fordelingen på sprogkunderskaber ikke ses at være relevant for at belyse spørgsmålene i undersøgelsen er den ikke taget med som baggrundsvariabel i de efterfølgende tabeller.

Tabel 1. Respondenterne

	<i>antal</i>	<i>procent</i>
	715	100
a) <u>Køn</u>		
Mand	352	49
Kvinde	<u>363</u>	<u>51</u>
	715	100
b) <u>Alder</u>		
55-59	254	35
60-64	179	25
65-69	126	18
70+	<u>156</u>	<u>22</u>
	715	100
c) <u>Region</u>		
Sydgrønland	166	23
Nuuk	177	25
Midtgrønland	107	15
Disko regionen	131	18
Nord- og østgrønland	<u>134</u>	<u>19</u>
	715	100
d) <u>Uddannelse</u>		
Ingen	345	48
Faglært omsorg	78	11
Faglært teknik	127	18
Kortere boglig	95	13
Længere boglig	<u>70</u>	<u>10</u>
	715	100
e) <u>Sprog</u>		
Grønlandsk	315	44
Grønlandsk/dansk	171	24
Begge sprog	142	20
Dansk/Grønlandsk	24	3

Dansk	$\frac{63}{715}$	$\frac{9}{100}$

Spørgsmål: "I hvilken type bolig ville du foretrække at bo som pensionist?"

Svarkategorier: "Hus (énfamilie), rækkehus (dvs hus med 2 til 4 boliger), andelsbolig, lejlighed i boligblok, beskyttet bolig (egen bolig i forbindelse med alderdomshjem), værelse på alderdomshjem/plejehjem, andet (kun 2 procent – ikke med i tabellen)"

Kommentar: Af den øverste linje i tabel 2 fremgår, hvordan respondenterne fordeler deres svar på de givne svarkategorier. Det ses, at langt den største del, nemlig 63 procent, foretrækker at bo i "hus" som pensionist. De resterende svar er spredt ud på alle øvrige kategorier, med "beskyttet bolig" på 13 procent som den næstmest foretrukne boform. Der er i alt 696 personer, som har svaret.

Neden for i tabellen bemærkes i øvrigt i tabel 2b), at jo ældre folk er, jo større er deres tilbøjelighed til at pege på "beskyttet bolig" eller "alderdomshjem", som foretrukne bolig. Mht. region og bolig i tabel 1d) ses der en tydelig sammenhæng mellem, hvad der er muligt lokalt og hvad der peges på.

Tabel 2. Foretrukne boligtype som pensionist. Procent.

	<u>hus</u>	<u>række</u>	<u>andels</u>	<u>lejligh-</u> <u>hed</u>	<u>be-</u> <u>skyttet</u>	<u>alders-</u> <u>hjem</u>	<u>antal</u> <u>svar</u>	<u>procent</u>
	63	8	3	9	13	4	696	100
a) <u>Køn</u>								
Mand	71	6	2	7	12	2	342	100
Kvinde	55	11	3	11	15	5	354	100
b) <u>Alder</u>								
55-59	70	11	5	7	6	1	245	100
60-64	67	11	1	9	10	2	171	100
65-69	59	6	0	10	23	2	126	100
70+	49	2	4	13	20	12	154	100
c) <u>Region</u>								
Sydgrønland	66	4	4	9	13	4	163	100
Nuuk	57	20	2	6	11	4	169	100
Midtgrønland	53	6	2	20	15	4	107	100
Diskoregionen	63	2	4	10	19	2	131	100
Nord- og øst	73	6	1	4	10	6	126	100

d) <u>Uddannelse</u>								
Ingen	58	7	2	11	16	6	340	100
Faglært omsorg	57	12	8	7	13	3	74	100
Faglært teknik	69	5	2	7	15	2	123	100
Kortere boglig	56	19	1	12	10	2	91	100
Længere boglig	88	0	6	2	4	0	68	100

Spørgsmål: "Modtager du hjemmehjælp eller hjemmesygepleje"

Svarkategorier: "Ja – antal timer om ugen, nej"

Kommentar: I den øverste linje i tabel 3 ses, at 83 procent af respondenterne ikke modtager hjemmehjælp, mens de resterende 17 procent gør. Af disse får 13 procent hjemmehjælp 1 til 2 timer om ugen, 3 procent får 3 til 4 timer om ugen, mens den sidste procent får mere end 4 timer om ugen. Det sidste tal er så lille, at de er forbundet med stor usikkerhed.

I tabel 3a) bemærkes, at forholdsvis flere kvinder end mænd får hjemmehjælp. Dette skal umiddelbart ses i sammenhæng med det forhold, at kvinder typisk lever længere end mænd og derved oftere får behov for denne type hjælp. Alderens betydning for behovet for hjemmehjælp ses tydeligt i tabel 3b). I tabel 3c) dækker det lave antal hjemmehjælps modtagere i Nuuk over, at befolkningen her er relativ ung og veluddannet dvs. ikke nedslidt.

Tabel 3. Modtager hjemmehjælp. Procent.

	<u>ingen</u>	<u>1-2</u>	<u>3-4</u>	<u>4+</u>	<u>antal svar</u>	<u>procent</u>
	83	13	3	1	714	100
a) <u>Køn</u>						
Mand	90	7	2	1	352	100
Kvinde	75	20	4	1	362	100
b) <u>Alder</u>						
55-59	98	2	0	0	254	100
60-64	94	5	1	0	178	100
65-69	86	9	3	2	126	100
70+	42	44	11	3	156	100
c) <u>Region</u>						
Sydgrønland	83	14	2	1	165	100
Nuuk	94	5	1	0	177	100

Midtgrønland	74	19	5	2	107	100
Diskoregionen	78	18	4	0	131	100
Nord- og øst	80	13	4	3	124	100
d) <u>Uddannelse</u>						
Ingen	74	21	4	1	344	100
Faglært omsorg	78	15	4	3	78	100
Faglært teknik	93	5	1	1	127	100
Kortere boglig	94	5	1	0	95	100
Længere boglig	96	1	3	0	70	100

Spørgsmål: "Hvor tilfreds er du med din økonomiske situation i dag?"

Svarkategorier: "Meget tilfreds, tilfreds, ikke særlig tilfreds, meget utilfreds"

Kommentar: Af den øverste linje i tabel 4 fremgår, at 17 procent tilkendegiver, at de er "meget tilfredse" med deres økonomi, mens 37 procent er "tilfredse". Andre 24 procent er "ikke særlig tilfredse", mens de sidste 22 procent er "meget utilfredse". Hvis man lægger de to første kategorier sammen til et "positiv indeks" ses, at i alt 54 procent er overvejende tilfredse med deres økonomi (mens 46 procent er overvejende utilfredse). Det samme spørgsmål blev stillet ved undersøgelsen i 2001 og her var kun 27 procent af respondenterne overvejende tilfredse med deres økonomiske situation. Forskydningen er så markant, at den ikke kan skyldes statistiske tilfældigheder, så her er der tale om enten en stor forbedring i befolkningens økonomiske situation eller en betydelig ændring i opfattelsen af en "god eller rimelige økonomi". At det sandsynligvis er det sidstnævnte forhold der gør sig gældende, altså at folks holdning til deres økonomi har ændret sig siden undersøgelsen i 2001, fremgår af tabel 5.

Tabel 4. Tilfredshed med egen økonomisk situation i dag

	<i>meget tilfreds</i>	<i>tilfreds</i>	<i>ikke særlig tilfreds</i>	<i>meget utilfreds</i>	<i>Procent i alt</i>	<i>2012 andel positive</i>	<i>2001 andel positive</i>
2012	17	37	24	22	100	54	27
a) <u>Køn</u>							
Mand	18	35	25	22	100	53	35
Kvinde	15	39	23	23	100	54	19
b) <u>Alder</u>							
55-59	21	49	16	14	100	70	44
60-64	25	37	26	12	100	62	25
65-69	14	30	27	29	100	44	15

70+	2	23	33	42	100	25	16
c) <u>Region</u>							
Sydgrønland	11	40	23	26	100	51	
Nuuk	20	44	17	19	100	64	
Midtgrønland	19	33	28	20	100	52	
Diskoregionen	9	36	27	28	100	45	
Nord- og øst	24	27	30	19	100	51	
d) <u>Uddannelse</u>							
Ingen	8	29	30	33	100	37	16
Faglært omsorg	18	50	17	15	100	68	(48)
Faglært teknik	21	44	25	10	100	65	(48)
Kortere boglig	27	42	15	16	100	71	(79)
Længere boglig	34	43	13	10	100	77	(79)

Spørgsmål: ”Synes du at din økonomiske situation i dag er bedre eller dårligere end for 10 år siden”

Svarkategorier: ”Meget bedre, lidt bedre, uændret, lidt dårligere, meget dårligere”

Kommentar: I den øverste linje i tabel 5a) ses, at 10 procent af respondenterne mener at deres økonomiske situation er blevet ”meget bedre” i forhold til for 10 år siden, mens 14 procent har svaret at den er blevet ”lidt bedre”. I alt giver det 24 procent som har oplevet en positiv udvikling i deres personlige økonomi i perioden. Heroverfor står 20 procent hvis økonomi er forblevet ”uændret” og tilsammen 56 procent, som har oplevet at deres økonomi er blevet dårligere.

Neden for i tabellen ses, at kvinder har oplevet udviklingen lidt mere positivt end mænd. Endvidere at de yngste alderskategoriers økonomi har udviklet sig bedre end de ældre alderskategoriers, hvilket er naturligt, da overgangen til pension for næsten alle vil betyde en nedgang i den personlige økonomi.

Tabel 5a. Udvikling i personlig økonomi de seneste 10 år.

	<i>meget bedre</i>	<i>lidt bedre</i>	<i>uænd</i>	<i>lidt ringere</i>	<i>meget ringere</i>	<i>Procent i alt</i>	<i>2012 andel positive</i>
2012	10	14	20	33	23	100	24
a) <u>Køn</u>							
Mand	9	13	18	33	27	100	22
Kvinde	10	16	22	33	19	100	26

b) <u>Alder</u>							
55-59	14	19	24	27	16	100	33
60-64	13	14	24	31	18	100	27
65-69	5	9	17	33	36	100	14
70+	3	10	14	43	30	100	13
c) <u>Region</u>							
Sydgrønland	7	11	12	32	38	100	18
Nuuk	15	14	38	19	14	100	29
Midtgrønland	9	17	22	39	13	100	26
Diskoregionen	3	9	12	48	28	100	12
Nord- og øst	12	21	15	32	20	100	33
d) <u>Uddannelse</u>							
Ingen	5	14	17	37	27	100	19
Faglært omsorg	21	19	19	20	21	100	40
Faglært teknik	12	10	24	34	20	100	22
Kortere boglig	12	18	16	29	25	100	30
Længere boglig	14	11	36	29	10	100	25

I tabel 5b) er svarene grupperet således at de to første og de to sidste kategorier fra 5a) er lagt sammen, mens kategorien ”uændret” er bibeholdt. Det giver tilsammen en tredeling af spørgsmålet, som umiddelbart kan sammenlignes med en tilsvarende tredeling fra undersøgelsen i 2001.

Tabellen viser, at der ikke har været nogen særlig forskydning overordnet set, på opfattelsen af den økonomiske udvikling respondenterne havde oplevet i den 10 årige periode, som gik forud for de to undersøgelser. I det lys er det bemærkelsesværdigt, at der som det blev vist i tabel 4, er så stor forskel på, hvordan respondenterne opfatter deres økonomiske situation. I dag er 54 procent ”overvejende tilfredse”, mens kun 27 procent var det i 2001. En umiddelbar forklaring på dette forhold kan være den økonomiske situation her i landet, i Danmark, såvel som på verdensplan. Dagligt hører man om krise og problemer og i det lys er folk tilfredse med at have en stabil økonomi.

Neden for i tabellen er ”region” ikke medtaget for 2001 undersøgelsen, da denne opdeling ikke findes i den udgivne rapport fra dengang. Under uddannelse var der i 2001 kun én kategori for faglært og én kategori for boglig.

Tabel 5b. Udvikling i personlig økonomi de seneste 10 år. 2012 og 2001.

	<u>2012</u>			<u>2001</u>		
	<u>bedre</u>	<u>uændret</u>	<u>dårlig</u>	<u>bedre</u>	<u>uændret</u>	<u>dårlig</u>
	24	20	56	21	18	61

a) <u>Køn</u>						
Mand	22	18	60	24	18	58
Kvinde	26	22	52	19	17	64
b) <u>Alder</u>						
55-59	33	24	43	32	18	50
60-64	27	24	49	20	17	63
65-69	14	17	69	10	18	72
70+	13	14	73	15	17	68
c) <u>Region</u>						
Sydgrønland	18	12	70			
Nuuk	29	38	33			
Midtgrønland	26	22	52			
Diskoregionen	12	12	76			
Nord- og øst	33	15	52			
d) <u>Uddannelse</u>						
Ingen	19	17	64	16	17	67
Faglært omsorg	40	19	41	(27	21	52)
Faglært teknik	22	24	54	(27	21	52)
Kortere boglig	30	16	54	(49	16	35)
Længere boglig	25	36	39	(49	16	35)

I tabel 6 ses, hvilke fritidsaktiviteter de forskellige grupper af respondenter interesserer sig for. Tallene i tabellen viser, hvor stor en del der har svaret ”meget interesseret” ud for den nævnte aktivitet, hvor de øvrige svarkategorier var ”noget interesseret”, ”ikke særlig interesseret” og ”slet ikke interesseret”. Spørgsmålet blev også stillet ved undersøgelsen i 2001 og den overordnede svarfordeling fra denne undersøgelse fremgår af den anden talrække øverst i tabellen.

I tabel 6 bemærkes, at den ældre befolkning i perioden fra 2001 til 2012 har oplevet en stor stigning i interessen for de fleste af de aktuelle fritidsaktiviteter, bortset fra ”bingo” og ”læsning af bøger”. Den øgede fokus på disse aktiviteter, som for det meste er gratis eller meget billige, er med til at sandsynliggøre, at mange respondenter i perioden fra 2001 til 2012, har skiftet fokus fra økonomi og forbrug, til mere oplevelsesmæssige interesser. Dette afspejles også af, at mange detailbutikker oplever betydeligt lavere salg af luksusartikler i forhold til tidligere, trods befolkningens stabile økonomi.

Tabel 6. Fritidsinteresser - 2012

	<i>hånd arbejd</i>	<i>TV</i>	<i>radio</i>	<i>bøger</i>	<i>aviser</i>	<i>fore- ning</i>	<i>sport motion</i>	<i>bingo</i>	<i>besøge familie</i>	<i>fangst fisk</i>	<i>børne- børn</i>
2012	38	50	74	39	36	26	24	13	56	47	48
2001	21	23	45	36	21	12	9	11	22	28	30
a) <u>Køn</u>											
Mand	18	58	70	42	39	28	28	5	60	60	47
Kvinde	58	41	78	36	33	24	20	20	52	34	49
b) <u>Alder</u>											
55-59	40	48	63	37	46	22	28	9	65	54	46
60-64	35	48	75	37	41	32	20	14	60	52	49
65-69	35	53	87	43	31	28	30	11	46	42	55
70+	42	51	83	40	17	23	31	20	47	35	45
c) <u>Region</u>											
Sydgrønland	36	56	80	39	32	32	28	14	53	51	52
Nuuk	29	35	55	30	44	20	18	4	50	32	33
Midtgrønland	36	41	66	44	29	19	25	8	67	46	48
Diskoregionen	47	51	92	30	24	28	24	18	38	47	53
Nord- og øst	46	66	84	53	46	29	25	23	78	63	58
d) <u>Uddannelse</u>											
Ingen	41	49	88	30	24	24	20	15	55	47	51
Faglært omsorg	58	44	72	40	42	28	20	23	55	38	47
Faglært teknik	21	57	65	43	43	28	27	8	58	56	44
Kortere boglig	39	55	61	40	47	27	34	12	67	47	50
Længere boglig	30	40	46	70	59	26	27	4	47	40	37

Spørgsmål: "Hvilket af følgende udsagn passer bedst om dit liv?"

Svarkategorier: "Jeg har haft et godt liv - hvor glæderne langt har overstrålet sorgerne, jeg har haft et godt - men hårdt liv, jeg har haft et hårdt liv - hvor der har været langt imellem glæderne"

Kommentar: I tabel 7 ses svarfordelingen på spørgsmålet i 2012 og i 2001. Det ses, at andelen som vurderer at de har haft en "godt liv" er steget fra 54 til 65 procent i perioden, mens andelen der har haft et "godt, men hårdt liv" er faldet fra 38 til 30 procent. Endelig er andelen der har haft et "hårdt" liv faldet fra 8 til 5 procent.

Neden for i tabellen bemærkes, at det er de ældste respondenter som er mest positive i vurderingen af deres liv. Endvidere at der er ret store regionale forskydninger i svarfordelingerne (tabel 7c) og i forhold til uddannelse (tabel 7d).

Tabel 7. Vurdering af eget liv

	<i>godt liv</i>	<i>godt hårdt</i>	<i>hårdt</i>	<i>Procent i alt</i>	<i>antal svar</i>
2012	65	30	5	100	696
2001	54	38	8	100	1030
a) <u>Køn</u>					
Mand	66	30	4	100	346
Kvinde	64	30	6	100	350
b) <u>Alder</u>					
55-59	64	34	2	100	243
60-64	64	30	6	100	177
65-69	62	32	6	100	120
70+	73	21	6	100	156
c) <u>Region</u>					
Sydgrønland	73	21	6	100	165
Nuuk	60	37	3	100	171
Midtgrønland	78	19	3	100	103
Diskoregionen	54	41	5	100	127
Nord- og øst	63	29	8	100	130
d) <u>Uddannelse</u>					
Ingen	59	33	8	100	329
Faglært omsorg	66	30	4	100	77
Faglært teknik	69	28	3	100	127
Kortere boglig	70	30	0	100	95
Længere boglig	79	19	2	100	68

Spørgsmål: "Føler du at dit helbred er godt når man tager din alder i betragtning

Svarkategorier: "Ja-meget, ja-for det meste, nej-for det meste ikke, nej-mit helbred er meget dårligt"

Kommentar: I spørgeskemaet indgik også et spørgsmål om, hvordan respondenterne vurderede deres eget helbred. Svarfordelingen fremgår af tabel 8 og det ses at 84 procent mener, at deres helbred er ”meget godt” eller ”for det meste godt”. I talrækken neden under ses fordelingen for det tilsvarende spørgsmål i 2001 undersøgelsen, hvor andelen af positive var 69 procent.

Neden for i tabellen bemærkes, der ikke er den store forskel i vurdering af helbredet imellem de forskellige aldersgrupper bortset fra gruppen over 70 år. En markant forskel ser man imidlertid i tabel 8d), hvor respondenter med boglig uddannelse vurderer at have et bedre helbred end de øvrige respondenter.

Tabel 8. Vurdering af eget helbred

	<i>meget godt</i>	<i>mest godt</i>	<i>mest dårligt</i>	<i>meget dårligt</i>	<i>Procent i alt</i>	<i>andel positive</i>	<i>antal svar</i>
2012	53	31	12	4	100	84	712
2001	24	45	23	8	100	69	1102
a) <u>Køn</u>							
Mand	60	24	12	4	100	84	352
Kvinde	47	37	12	4	100	84	360
b) <u>Alder</u>							
55-59	59	28	10	3	100	87	253
60-64	62	24	13	1	100	86	179
65-69	46	40	8	6	100	86	124
70+	40	35	16	9	100	75	156
c) <u>Region</u>							
Sydgrønland	50	34	10	6	100	84	165
Nuuk	47	37	13	3	100	84	177
Midtgrønland	45	32	15	8	100	77	106
Diskoregionen	61	27	9	3	100	88	131
Nord- og øst	65	21	12	2	100	86	132
d) <u>Uddannelse</u>							
Ingen	46	29	17	8	100	75	342
Faglært omsorg	53	37	9	1	100	90	78
Faglært teknik	64	24	11	1	100	88	127
Kortere boglig	62	34	4	0	100	96	95
Længere boglig	56	41	0	3	100	97	70

Spørgsmål: ”Har du/I planer om at flytte til et andet sted inden for de nærmeste år?”

Svarkategorier: ”Ja-til en større by/bygd i Grønland, ja-til en mindre by/bygd i Grønland, ja-til Danmark eller andet sted udenfor Grønland, nej”.

Kommentar: I spørgeskemaet indgik et spørgsmål om respondenterne har planer om at flytte inden for de nærmeste år. Baggrunden for spørgsmålet var ønsket om at afdække, hvor mange af de ældre borgere, der kunne tænkes at forlade landet i forbindelse med deres pensionering.

Af den øverste linje i tabel 9 fremgår, at andelen med flytteplaner i 2012 svarer til andelen ved undersøgelsen i 2001. I tabel 9c) bemærkes, at knap en femtedel af respondenterne fra Nuuk har planer om at forlade landet i løbet af de kommende år.

Tabel 9. Flytteplaner inden for nærmeste år.

	<i>større sted</i>	<i>mindre sted</i>	<i>uden- lands</i>	<i>nej</i>	<i>Procent i alt</i>	<i>antal svar</i>
2012	4	2	10	84	100	715
2001	(5)	(5)	10	85	100	1102
a) <u>Køn</u>						
Mand	6	2	10	82	100	352
Kvinde	3	2	9	86	100	363
b) <u>Alder</u>						
55-59	7	2	15	76	100	254
60-64	5	2	11	82	100	179
65-69	1	2	7	90	100	126
70+	2	1	2	95	100	156
c) <u>Region</u>						
Sydgrønland	7	1	5	87	100	166
Nuuk	1	3	19	77	100	177
Midtgrønland	2	4	6	88	100	107
Diskoregionen	2	0	3	95	100	131
Nord- og øst	11	2	5	82	100	134
e) <u>Uddannelse</u>						
Ingen	3	1	4	93	100	342
Faglært omsorg	5	0	18	77	100	78
Faglært teknik	5	2	16	77	100	127
Kortere boglig	7	2	10	81	100	95
Længere boglig	7	7	20	66	100	70

Spørgsmål: ”Hvad er den vigtigste grund til at du/I vil flytte?”

I tabel 10 ses, at ”er dansker eller samlevende med dansker og flytter til DK ” angives af 24 procent som årsag til flytning, mens ”for at være tæt på børn og børnebørn” angives af 22 procent. Herefter følger 14 procent der har svaret ”er lettere at være gammel dér (hvor de har tænkt sig at flytte hen) og andre 14 procent som angiver at ”sundhedsvæsenet er bedre dér”.

I kolonnen yderst til højre ses svarfordelingen på det tilsvarende spørgsmål i 2001.

Tabel 10. Vigtigste grund til at ville flytte

Årsag	<u>2012</u>		<u>2001</u>
	<u>Antal svar</u>	<u>Procent</u>	<u>Procent</u>
Tæt på børn og børnebørn	20	22	22
Er lettere at være gammel dér	13	14	18
Sundhedsvæsenet er bedre	13	14	11
Er dansker/samlever flytter DK	21	24	21
Pensionen er bedre	5	6	9
Der er mere ro og fred	4	4	7
Andet	<u>15</u>	<u>16</u>	<u>12</u>
	91	100	100

For dem der ikke har planer om at flytte, er den vigtigste grund at ”jeg føler mig knyttet til mit nuværende opholdssted”, hvilket 51 procent har svaret. Dernæst følger ”familien bor i nærheden” med 22 procent.

Tabel 11. Vigtigste grund til at du ikke ønsker at flytte.

Årsag	<u>2012</u>	
	<u>Antal svar</u>	<u>Procent</u>
Knyttet til bosted	313	51
Familien bor i nærheden	135	22
Der er mere ro og fred	22	15
Økonomiske begrænsninger	12	4
Tilfreds med sundhed/ældrepleje	91	2
Andet	<u>39</u>	<u>6</u>
	612	100

Pensionsdækning på den offentlige del af arbejdsmarkedet

På det offentlige område er der pt. 10.518 årsværk. Nedenstående oversigt viser dækningen med pensionsordninger for disse i 2012.

Organisationer med pensionsordninger i Grønland

organisation:	% sats		årsværk:
SIK	9,09%	fuld arb.giver betalt	6.052
AK – tjenestemandslign	8,24%	fuld arb.giver betalt	185
AK funk. OK	15,00%	10% arb.giver betalt	241
KIGUT – Klinikassistenter	7,11%	fuld arb.giver betalt	68
Fiskeriobservatører	6,96%	fuld arb.giver betalt	19
Jagt- og fiskeribetjente	6,93%	fuld arb.giver betalt	15
Attaveqaat	9,93%	fuld arb.giver betalt	54
Lægeseekretærer	9,65%	fuld arb.giver betalt	25
ASG – chefterenskomst	15,00%	10% arb.giver betalt	40
PIP	7,50%	fuld arb.giver betalt	527
SSK arbejdsledere	9,00%	fuld arb.giver betalt	192
Sundhedsassistenter	9,74%	fuld arb.giver betalt	197
Driftteknikere	9,52%	6,35% arb.giver	18

Organisationer med pensionsordninger i Danmark

Journalister	15,00%	10% arb.giver betalt	54
Teknisk landsforbund	15,00%	10% arb.giver betalt	45
djøf	15,00%	10% arb.giver betalt	167
Læger	15,00%	10% arb.giver betalt	92
AC - magistre, gym.lærere m.m.	15,00%	10% arb.giver betalt	365
Konstruktører	15,00%	10% arb.giver betalt	25
Maskinmestre	15,00%	10% arb.giver betalt	45
PPK Sundhedskartellet	15,00%	10% arb.giver betalt	369
HK Stat	15,00%	10% arb.giver betalt	9
Tandlæger	15,00%	10% arb.giver betalt	29
RAF Teleteknikere	9,30%	fuld arb.giver betalt	32
AFIS operatører	9,30%	fuld arb.giver betalt	30
IMAK	15,20%	fuld arb.giver betalt	461
IMAK timelærere	5,10%	fuld arb.giver betalt	417
tjenestemænd på tværs		fuld arb.giver betalt	745

Pensionsdækning på den private del af arbejdsmarkedet

Nedenstående tabel indeholder en oversigt udarbejdet af Grønlands Arbejdsgiverforening om status for arbejdsmarkedspensionerne på det private område arbejdsmarked. Den viser også overordnet set en tendens til stigende pensionsdækning for hovedparten af de beskæftigede på det private område, jf. nedenstående oversigt:

Grønlands Arbejdsgiverforenings medlemsvirksomheders pensionsordninger	Arbejdsgiver del			Lønmodtager del		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Overenskomst med SIK*	7,20%	7,45%	7,70%	0%	0%	0%
Overenskomst med Finansforbundet	11,50%	11,50%	13,50%	5,00%	5,00%	3,00%

Anm. *Alle brancher undtagen følgende: Hotel, Restaurant og Turisme og trawlerbesætning. For disse brancher gælder, at der enten er individuelt aftalte pensionsordninger eller også indbetales der 0%.

Ved siden af disse kollektive pensionsordninger på overenskomstniveau finder der inden for Grønlands Arbejdsgiverforening både virksomhedsoverenskomster og individuelle kontrakter med forskellige pensionsordninger. Samlet set er det private område således kendetegnet ved en stor variation af forskellige pensionsordninger.